LJ. KRAJAČIĆ:

VIŠNJICA

Nagrada
Laušin Verici
učenici III razreda za vrlo dobro
učenje i odlično vladanje.

U Samoboru 28 lipnja 1936.

Z. Jogović
razrednica

KNJIŽNICA ZA MLADEŽ.

IZDAJE

HRV. PEDAGOŠKO-KNJIŽEVNI ZBOR.

KNJIGA LXXXVIII.

ZAGREB, 1926.
TISKARA ZV. PEĆNJAK, ZAGREB.

LJUDEVIT KRAJAČIĆ:

VIŠNJICA

PRIPOVIJETKE.

Slike izradio:
FRAN KOŠIR,
student Umjetničke Akademije u Zagrebu.

ZAGREB, 1926.
NAKLADOM HRV. PEDAGOŠKO-KNJIŽEV. ZBORA.

Draga omladino!

Vaš „strika“ dobro Vam je znan iz „Smilja“ i kao urednik i kao pripovjedač. No, nesamo iz „Smilja“ i po „Smilju“, on Vam je poznat i po svojim mnogim knjigama, koje od česti uvijek piše samo za Vas, samo rad Vas i samo za Vašu razonodu i zabavu.

Nema gotovo godine, kad Vas on ne dariva kojom knjigom pripovijedaka svojih ili opet pripovijedaka stranih, najpače ruskih pripovjedača. I kako su sve njegove pripovijetke namijenjene samo Vama, razumljivo je, da se u njima gotovo uvijek i gotovo isključivo govori samo o onome, što je Vama blizo, što je Vama razumljivo, što je sraslo s Vašim srcem i s Vašim mislima. „Strika“ Vam priča: o dječjim osjećajima, o dječjim nasmjesima, o dječjim suzama, o njihovim radostima i bolima, a sve to donosi iz života siromašne, koliko gradske, toliko seoske djece. Znate zašto?

Zato, jer je i sam u siromaštvu rođen, u siromaštvu odgojen i u siromaštvu živi. Poznaje sirotinju i gradsku i seosku, i izvan sebe i svoje porodice, jer je među seoskom sirotinjom dugo živio i jer među gradsku djecu rado zalazi.

Pozna on dobro i suze i patnje materâ, jer je u dosta slučajeva gledao još zarana svetačke muke svoje sirote majke, koja je mnogu

noć probdila u staranju oko njegova života. Hvala joj! Zato ćete i u ovoj knjižici naći mnogu bol majčinu, mnogu suzicu i mnogi zvonki smiješak dječji, kojima je Vaš „strika“ iskreno prisluškivao i iskreno ih donio pred Vas. Zabavljajte se i razumijte ga! On s Vama živi i s Vama proživljuje sve drhtaje Vaše čiste duše, koja pred njim uvijek sja kao čista kaplja rose u pomolu ružičasta jutra.

Rodio se u Zagrebu 1882. Učiteljovao u različnim mjestima. Danas je oblasni školski nadzornik.

Uredništvo.

Višnjica.

I.

Bila je siroče. Ni lijepa, ni ružna. Imala je smeđe crvenkastu kosu, čelo onisko i nešto naprijed uvijeno, nos široko utisnut, a oči modro zelenkaste. U ranome djetinjstvu prepatila je neke teške dječje bolesti, pa je nešto i zakržljala. U dvanaestoj godini nenadano je i naglo izgubila roditelje. Oca joj u gradu, dok je obavljao zidarske poslove oko neke novogradnje, ubila željezna greda, a majka joj malo poslije umrije u teškoj ognjici. Zatajilo joj srce. Tako je, siroče, ostala sama. Kratko vrijeme poslije smrti roditelja ostala je još u gradu kod neke dobre i blage susjedice. Uzela je k sebi, dok ne dođe po nju djed po materi, koga susjedica inače nije poznavala. Potom se preselila svome djedu, koji je bio na nekome vlastelinstvu daleko od grada, sluga i kravar. Bijaše visok, mršav, ali snažan. Starac bobuljavih obraza, polagana, više spora govora, a blaga srca i očiju tako pitoma pogleda kao da je u njima izgradila svoje stalne dvore sama dobrota.

— Dobar dan!, polagano i tiho pozdravio je hraniteljku siročeta u onaj dan kad je do-

šao po svoje unuče. Zastao je napola na pragu, napola u sobi. Žena je upravo utijavala neku prebijelu gospodsku košulju, jer se ona i prehranjivala jedino pranjem i utijavanjem tuđega rublja.

— Da bog da!, otpozdravila je i odložila posao nad koji se bila gotovo sva pogrbila. Uspravila se i zagledala u starca. A on, stojeći onako ni na pragu ni u sobi, nekud se ponešto zbunjen zagledao u snop sunčanih zraka, što se za njim poput radoznale dječice natisnule kroz napola otvorena vrata.

— Što hoćete? Čime mogu da poslužim?, upitala je nakon kratke šutnje vična, da svakoga, tko joj dolazi, prima i susreće samo kao mušteriju.

— Oprostite... ovoga... ja sam Mato Kvrgica, vlasteoski sluga... i kravar... došao sam ovoga...!, zbunjeno je govorio oborivši oči u pod i prevrćući olinjalu kapu među krupnim i koštanim prstima.

— Možda, da vam štogod operem? Samo izvolite donijeti! Primam sve!, uslužno je govorila pralja.

— Ne .. ne... ovoga .. ovo dijete!, pokazao je starac prstom prema djevojčici, koja je gotovo nepomično čitavo vrijeme sjedila kraj prozora nadvijena nad neku knjigu i u pola glasa iz nje očitavala riječ po riječ. Starca nije ni primjetila.

— Što je s djetetom?, uozbiljila se naglo kao nečim iznenađena i zaskočena pralja i ispriječila se ispred zbunjenoga starca.

— Ono mi je unuče!

— U-u-nu-u-če!

— Jest, po pokojnoj mi kćeri! Došao sam po nju!

— A što će vam? Ostavite je ovdje! Naučit ću je svome zanatu i bit će joj dobro! Bože, mučit će se, istina kao ja... ali opet živjet će! Sirotinja i nije za dangubu rođena! A ja sam sama!

— I ja sam i star i sam! Hoću da je siroče uza me! Bit će nam obojemu i bolje i ljepše!, ganutljivo je objašnjavao starac, pa je tek sada, zatvorivši iza sebe vrata, potpuno stupio u sobu.

— Ali kod mene joj je lijepo!

— Bit će joj kod mene i ljepše! Napokon, ovoga, znate, rod mi je... srcu mi je prirasla. Dijete je mojega djeteta, pa... Ne mogu!, plačljivo je zadrhtao starčev glas.

Djevojčica je međutim razabrala razgovaranje, podignula glavu, skrenula pogled prema unišlome starcu i pažljivo se zagledala u nj. Onda je odjedared skočila sa svojega mjesta, odbacila naglo knjigu na prozor, pa raširenim rukama potrčala prema starcu.

— Djeda, dragi, dobri moj djeda!, gotovo je kriknula bacivši se starcu u naručje. Uskoro se i njen glas i njene ružičaste usnice, pa njeno čitavo maljušno lice izgubiše u starčevoj gustoj, razbarušenoj i sijedoj bradi. Prepoznala je ona njega. Još ranije, dok su živjeli njeni dobri roditelji, dolazio je on uvijek k njima u grad o

božićnim, pa uskrsnim blagdanima. O, kako je on bio dobar! Uvijek bi joj onda štogod kupio. Ili cipelice, ili opravicu, ili lijep šeširić, ili opet zimsku kapu ili najposlije i što drugo, ali prazan nije nikada dolazio.

— To je mojoj dragoj Višnjici, mojoj zlatnoj unučici!, govorio joj je držeći je na koljenima i gladeći joj kosu, dok joj najposlije ne bi čitavo lice upravo eto kao sada, ukopao u gustu, golemu bradu kao u kudelju.

— Višnjice! Hoćeš li sa mnom?, upitao ju je nakon, što su se ispred zbunjene pralje izljubili.

— Kuda?

— U moj dom! Bit ćemo zajedno i bit će nam lijepo! Hoćeš li?

— Idem, idem, djeda! Ti si tako dobar, tako silno dobar!

— Oprosti se s dobrom gospođom!, uputi je djed.

— Hvala vam, sto puta vam hvala, dobra hraniteljice! Molit ću se za vas!, pristupila je Višnjica pralji, uhvatila joj se desne ruke i obasula je toplim cjelovima.

— Pusti, Višnjice, pusti! Budi srećna! Ustrebaš li kad i moje pomoći, samo dođi! Moja ti je kuća uvijek otvorena!, govorila je pralja, a krupne suze potekoše joj niz obraze.

— Hvala vam, iskrena vam hvala! Hajdemo!, završio je djed, srdačno stisnuo pralji ruku dijete prigrlio uza se i oni iziđoše. Dugo je pralja gledala za njima. Bilo joj je, kao da

joj je taj čas netko najmiliji umro. Toliko je u kratko vrijeme priljubila djetetu.

II.

— Odrasla si, odrasla, moja Višnjice, draga moja lijepa unučice!, govorio je Mato Kvrgica djetetu, ok su, sašavši s voza, odmicali željezničkoj stanici, i pješačili djedovu tihome domu. Bio je on od stanice još sat i pô hoda, a prolazili su blatnim poljskim putovima i nogostupima, koje je ponešto dan prije raskvasila gusta jesenja kiša. Žuto i masno blato upravo se požudno hvatalo uz teške, pokrpane starčeve čizme, pa je svaki čas postajkivao, dizao čas jednu čas drugu nogu i stresao s njih nakupljene grumeni zemlje, samo da mu hod bude laglji. Višnjica je pokraj njega u laganim, bijelim, ponešto iznošenim cipelicama koračala i kadgod bi on stao, podigla bi glavu i zagledala se u nj.

— Djeda, ovo su cipelice, koje si mi još prošloga Uskrsa kupio! Onda su još sa mnom bili i mamica i tatica.

— Još uvijek one!?, smješeći se čudio djed.

— Čuvala sam ih! A sad će se uprljati! Gledaj, kako su blatne!

— Ništa! Kupit će djeda druge! Ljepše! Poći ću ja opet ubrzo u grad i donijet ću ti nove cipelice.

— I novu opravicu, djeda? Gledaj, ova je već poderana!

— I opravicu, i opravicu, draga Višnjice!

— A je li još daleko tvoj dom?

— Teško hodaš?

— Ne, djeda, ali tako! Htjela bih da vidim, kako tvoj dom izgleda. Mora da je ljep, kad si ti tako dobar?

— Lijep je, lijep! Svagdje je lijep, gdje je gazda dobar!! A nama će biti dobro! I lijepo će nam biti! Odrasla si ti, a ja sam sâm! I ti si sada posve sama! Mamice i tatice ne ćeš više vidjeti, jer dobra duša može u raj, ali iz raja nikada! Čudno je to, čudno! Ne razumiješ ti toga! Ne razumijem ni ja, pa sam eto i ostario. Rijetko tko razumije! Jasno je samo, da se mora umrijeti!

— Zar ćeš i ti morati?

— Dakako, dakako . . .

— Pa onda ću biti i opet sama!, gotovo je zaplakala.

— No, no . . . ludice malena! Ne će to valjda biti ni danas, ni sjutra, ni dugo, dugo! Lijepo ćeš ti uz djedu čuvati vlasteoske kravice! Vidjet ćeš, dobre su one i zavoljet ćeš ih! I one će tebe zavoljeti! Bolje su one, često i mnogo bolje, negoli ljudi! I mirne su i vole djecu!

— Gledaj, djeda, a što je ono ispred one guste tamne šume?

— Ono je naš dom, dijete moje! Požurimo!

I oboje je ubrzalo koracima. Nov dom siročeta sve se jasnije isticao ispred tamne šumske ozadine okružen svud unaokolo prostranim ravnicama. Kraj dvora, okružena pašnjacima i oranicama, nanizale se gospodarske

zgrade, pa niske kućice, sve sami stanovi vlasteoske služinčadi. I starac Mato Kvrgica imao je takvu nisku kućicu. U njoj je dugo živio samoživ. Dosta ostarjelu bog mu preselio u raj dobru drugaricu i tuge za njom nikako nije mogao prežaliti. Iselio bi on već davno bio s vlasteoskoga dobra, ali kud će? Kud je sad ovako star prispio? Starost nije nikome mila i od nje slabe koristi. Ovdje se napokon i sam rodio i othranio; ovdje je na nedaleku seoskome groblju, što se diže po obroncima neznatnoga brežuljka s onu stranu guste šume, pokopao i oca, i majku i nju, svoju ženu, digao im nad humke teške krstove od hrastovine, pa ih svake godine o dušnome danu pohađa i pali im svjećice. Čini mu se, težak bi mu grijeh zasjenio dušu, kad bi to samo jedared propustio. Pa kud je onda mogao? Najposlije i sve je svoje najslađe dane ovdje proživio. I bilo mu je ranije i lijepo i ugodno! Mlad, svjež i stasit kao dobro njegovani hrast, polazio je s vlasteoskom gospodom u lovišta. Ganjao je srne, obarao srndače, ubijao zečeve i strijeljao vukove. Kud je on namjerio, hitac nije promašio. Bio je izvrstan lovac i uvijek je stajao na najopasnijim mjestima. Poslije ga vid ostavio, zatajio mu, pa je preuzeo dužnost vlasteoskoga kočijaša. Dobro je on poznavao konje i njihovu ćud; razumio se s njima, kao da s njima razgovara. I prije i poslije njega nije bilo vrsnijega kočijaša. „Nema Mate, nema!“ često uzdiše vlastelin još i danas, kad je on već davna pre-

stao da ravna konjima. Ruke su mu izgubile snagu i sigurnost, da bez opasnosti obuzdavaju obijesnu i hirovitu ćud vatrenih gospodskih vranaca, pa je sam zamolio, da ga smjesta smijene mlađim čovjekom. I tako je snilazio sve naniže, dok mu najposlije dadoše da timari i pase goveda. Nije mu najbolje, ali opet samo da ga ne otjeraju. Jedva zaslužuje hranu, jedno odijelo i jedan par obuće na godinu. Istina, dadu mu još katkad i koju paru s puke samilosti, ali on se ne žali. Pravo mu je! On samo hoće da ovdje dosluži i umrije. Othranit će eto i unuče, i ono će u gospodsku službu, udat će ga, kako je ovdje udao i svoju pokojnu kćerku, pa će ga onda to unuče lijepo kraj njegovih najmilijih ukopati. I ono će njemu od teške hrastovine izgrađeni križ usaditi nad glavu i svake mu godine jedared pripaliti na grobu svjećicu! O, kako će njemu odsad biti posvema drukčije u njegovu domu, posve drukčije, negoli mu je bilo dosada. Dom će mu sav oživjeti kao raj!

Sve je to kopkalo po starčevu mozgu i to sve jače, što su se više približavali vlastelinstvu. On se pače toliko zaokupio tim mislima, da gotovo nije ni čuo gdjekoja kratka Višnjičina pitanja. A dijete, ne dobivši odgovora jedamput, pa dvaput, pa više puta, najposlije je, pomislivši, da se djed nešto razljutio, prestalo propitkivati i zaplakalo je. Najprije tihano, pa sve glasnije i glasnije, dok ne zaplače u pun glas.

— Što je Višnjice? Čemu plačeš?, trgnuo se starac.

— Nešto se ljutiš na mene, pa plačem?

— Ja? Tko ti je to rekao?

— Eto vidim! Pitam te i pitam, a ti ne odgovaraš! Gledaš samo preda se i šutiš!

— Eh, mala moja i dobra, to sam mislio nam oju sreću; svega me ona zaokupila! Svega! Ne ljutim se ja!, nasmijao se starac i podigao dijete na ruke. Noseći tako starac djevojčicu uđe između dva reda visokih, lijepo njegovanih jablanova u dvor, pa okrene svojoj kućici. Stajala je s lijeve strane dvora, nešto podublje, tik do šume.

— Hej, Mato, koga to nosiš?, viknula mu neka žena u bijeloj pregači, koja je kukuruzom oko sebe skupila vlasteoske kokoši i punom ih šakom darivala tečnom hranom.

— Unuče!, zastao je starac.

— Ej, baš lijepa djevojčica!

— Jest, je li lijepa!?

— Pa i jest! A što će ti ona?

— Živjet ćemo zajedno!

— Sirota ti, sirota ona! Šteta!

— Dvije sirote sigurno bogatsvo!, uzvratio je starac i naglo ubrzao koracima prema domu.

— Čudan svat! Dobro je srce u njega, dobro! govorila je preda se žena, kao da govori sakupljenoj peradi i dalje je bacala među nje kao dukat žut kukuruz. Nad čitavu okolinu polagano je snilazila tiha, nujna jesenska magla, uvijena i izatkana u siv suton.

III.

Davno je mrak umotao u neprovidnu haljinu čitavu okolinu. I dvorac, i zgrade oko dvorca, i oranice, i pašnjake, i voćnjake, pa tamnu, gustu šumu. I po kućicama vlasteoske služinčadi pogasnula su večernja svijetla; znak, da je umorna čeljad legla na počinak. Samo u starčevoj kućici još je uvijek gorjela malena petrolejka ovješena nad stolom o crnu gredu. U jednome kutu, ispred lika Bogorodice, također je gorjelo vječno svijetlo puno uginulih muha i noćnih leptirića. I ta dva svijetla stapala se u jednu drhtavu, zlatno žućkastu tkaninu, koja je protkala čitavu sobicu. Iznijela je iz mraka: mekano nabožni lik Bogorodice, dvije dosta trošne stolice; paučinom isprepleteni i prašinom prekriveni prozorčić; neobično crn štednjak, što se skupio kao uronuli starac u kutu do vratiju; uz zid na suprotnoj strani vratiju krevet ispunjen trošnom blazinom i prekriven pokrpanimprekrivačem, pa na njemu usko stisnute dvije ljudske duše. To je Mato Kvrgica sjedio kraj unučice i nutkao je bijelim hljebom i kriškom prevehla sira.

— Daj, dijete moje, daj! Čitav dan nijesi gotovo ništa ni okusila!, govorio je glasom mekanim kao baršun. A dijete je iz starčeve ruke otkidalo komadić po komadić hljeba i bijelim, gustim i zdravim zubima zagrizavalo u sir.

— Djeda, gdje su kravice?, gušeći se jelom pitala je Višnjica.

— Sad su, draga moja, u staji! One spavaju! Umore se cijeli dan u paši, pa rano liježaju na počinak. Rano i ustaju.

— A mi, kad ćemo mi ustati?

— Čim se pomoli dan! Dan je za rad, pa valja odmah prionuti uz posao!

— A imade li mnogo kravica?

— Ima! Vidjet ćeš! Cijela procesija, kad izlaze u pašu! Pa kako samo lijepo i uredno idu! Velikim, tamnim očima gledaju blago oko sebe, prebacuju se tromo, više oprezno, s noge na nogu, pa klimaju glavama, kao da sve pozdravljaju, što im dolazi u susret!

— Kako je to lijepo! Kako je lijepo! Pa ti sam na sve te životinje paziš?

— Ne sam! Imadu sa mnom još jedan dječačić i jedna djevojčica! Seoska siročad bez oca i matere i bez ikoga svoga! Uzeše je gospoda za pastire! Sad ćeš biti i ti!

— A jesu li i oni tako dobri kao mi, dragi djeda?

— Jesu, jesu! Oboje je dobro! I Andrija i Marica! Sirotinja, dijete moje, i mora biti dobra! Ovako je svijet teško gleda, pa ako je još zla, jao si ga njoj! Ali, što će to! Daj radije jedi!, i starac je opet nutkao unuče hljebom i sirom tetošeći ga kao malu mačkicu.

— Djeda, meni se spava!

— Hajde, hajde srce, hoćemo!

— Starac je sašao sa svojega mjesta, kleknuo pokraj postelje i stao da razodjeva djevojčicu. Oprezno je s nje skinuo cipelice, pa ča-

rapice, trošnu opravicu, razotkrio krevet i u nj posio unučicu.

— Tako, tako, moja mala grličice! Sad još valja da se pomolimo. Oboje ćemo moliti za sve naše i za sve ljude, pa za onu dobru pralju u gradu! Hajdemo, a Bogorodica slušat će nas!

Pritom je starac sklopio ruke i započeo u pola glasa, jer mu se činilo, da mu tako molitva pobožnije zveči, „Oče naš!" Dva mekana glasa, jedan dubok, starački i jedan sitan,

djetinjavi, ispunili su sobu nekom čudnom i iskrenom pobožnošću.

— Amen!, duboko je uzdahnuo djed.

— Amen!, ponovila je sa strahom Višnjica i prebacila se u krevet. Starac se sagnuo nad dijete, ukopao mu sitno lice u svoju sijedu bradu i poljubio ga.

— Lahku noć, dijete moje!

— Djedica, sjutra me rano probudi! Nemoj bez mene!, pridigla se nešto na krevetu Višnjica i toplo pogledala djeda.

— Ne ću, ne ću! Samo spavaj! Laku noć! i starac je pri tom ugasio petrolejku. Mrak je kao tat lukav i hitar u času obavio gotovo čitavu sobu. Samo je nešto svijetla ostalo oko kipa Bogorodičina. Oprezno je skinuo čizme, do kreveta na pod prostro teški gunj, pod glavu smotao kaput i legao.

— Ja ću ovako! Neka dijete dobro otpočine!, protisnuo je kroz zube i smjestio se na tvrdu ležaju tako, da je licem bio okrenut prema liku Bogorodice.

— Višnjice! Višnjice!, ponovi u pola glasa. Ne odazivlje se! Siroče, spava! Umorio je put!, zadovoljan je objasnio samu sebi, pa se zagledao u ono slabašno vječno svijetlo i ono dobroćudno lice iza njega.

Na starčeve oči sve više i sve gušće, teže padao je neki sumorni mrak. Sve se oko njega počelo gubiti u neprovidnoj dubini. Samo izdaleka, negdje sasma na dnu te dubine sjao je još neprestano lik Bogorodice. I vječnoga svi-

jetla ispred njega nestalo je, kao da je iščeznulo, utrnulo, no on, lik Bogorodice, ostao je jasan. I što je neprovidna dubina postajala beskrajnija, lik bivao je svjetliji i blaži, što više, ujedared se i pomakao. Sedefasti smiješak protkao mu se po licu; velike, dotada nepomične modre oči počele se razgledavati kao da se bude od sna, pa su starcu postajale sve poznatije. Taj je svijetli lik u dubini počeo živjeti. Starac je sve to sasvim jasno gledao. Eto, Bogorodica korača naprijed, približuje mu se, no što mu dolazi bliže, što je sve dulje posmatra, sve manje naliči Bogorodici, a sve ga više i više sjeća neke drage osobe iz njegova života. Samo se ne može odmah da domisli. Jest, jest, to više nije Bogorodica, već netko posve drugi; netko, tko je njegovu životu bio tako bliz i mio.

— Marijo!, viknuo je starac, kad mu je nepoznata došla na korak. Prepoznao je svoju kćerku. Bila je posve u bijelo odjevena, upravo u onoj haljini u kojoj su je pokopali.

— Marijo!, šapnuo je po drugi put. Glas mu se slomio, a srce snažno udaralo.

— Ja sam, oče!, čuo je šapat.

— Što hoćeš, dijete moje?, pružio je ruke naprijed, ali Marija mu poput sjenke prođe između prstiju i nadvije se nad dijete.

— Čuvaj je!, šapnula je, poljubila dijete u usta i onda je odjedared svega nestalo.

— Starac se na ležaju trgnuo kao da se u snu s nekim bori, zastenjao je i onda je u sobi nastao potpun mir. Čulo se samo disanje.

IV.

Jedva što se sunce probilo iza oblaka, tek što je svojim narančastim svijetlom palo po vlažnoj zemlji i nad šumom, protkanom laganim blijedo sivkastim jutarnjim jesenskim maglama, sve se u vlasteoskome dvoru stalo buditi. Žustre djevojke i postarije žene puštale perad iz kokošinjaca i bacale joj ječam izmiješan zobi i kukuruzom. Konjar, mlad, stasit momak, izveo je dva vatrena konja na vodu, a Mato Kvrgica široko je otvorio vrata staje i stao dozivati svoje drago govedo.

— Hajde, hajde, Šaro, Šarice moja! Ustaj, dobra Liso lisava! Ne ljenčari toliko, Perko moja mala!, gotovo je kao djeci tepao svima redom. A u staji nastala buka, mukanje i začas komešanje. Višnjica, koja je stajala do djeda, uplaši se, pa mu se uhvati za kaput i jače prione uza nj.

— Plašiš se, a?, smijao se djed.

— Da, djeda!, drhtao joj glas.

— Ne boj se, dobre su one!

— A čemu tako muču?

— Odazivlju se mome zovu, pa i vesele su! Sloboda je sloboda, mala moja! Svatko je voli! Gledaj, kako te samo umiljato gledaju krupnim očima. Pitaju te, tko si i otkud si ovamo došla! A sve će to one saznati! Sve! Zamalo i one će znati, da si ti moja draga mala maza!

— Zar ćeš im ti to reći?

— Ne!

— Zar Andrija ili Marica!

— Ni oni! Ali one će to osjetiti, zapaziti! Eto vidiš to je, dijete moje!

I dok je on tako govorio, gotovo se raznježio, govedo je redom prilazilo dubokome i dugačkom koritu, u koje je Andrija neprestano ulijevao svježu vodu. Napivši se, svrstalo se u red i uputilo u pašu.

— Hajdemo!, rekao je djed, kad je i posljednja kravica sivo smeđe boje, ponešto išarana crnim prugama, s korita dignula glavu i zakoračala za svojim drugaricama. Andrija je potrčao naprijed i tu stao do sestrice, koja je već koračala uz prve redove gojnih goveda. Mato Kvrgica i njegova unučica, Višnjica, koračali su posljednji.

Prolazili su kroz šumu, jer su i proljetni i jesenski vlasteoski pašnjaci bili s onu stranu šume. Put je bio ugažen, na nekim mjestima išaran plitkim lokvicama mutne vode, pa je valjalo takva mjesta preskakivati ili zaobilaziti. Tiha šuma puna vlage odjedared se ispunila zvekom različnih i mnogobrojih klepki, koje su klepkale o gojnim vratovima goveđim. Činilo se, da se šuma ujedared ispunila oteglim kliktanjem i ozivanjem bezbrojnih ptica, koje pozdravljaju srdačno novoga došljaka.

Sve se to Višnjici osobito sviđalo, sve je to za nju bilo nešto posve novo, nešto osobito zanimljivo, pa se njena čista duša sva ispunila ugodnim osjećajima prave djetinje sreće. Ona je u tome času osjećala osobitu zahvalnost prema djedu, koji ju je otkinuo gradskoj uko-

čenosti i buci. Istina, otkako su joj roditelji umrli, susjedica pralja bila joj je veoma dobra, gotovo kao majka, ali opet ona joj nije mogla pokazati ni šume, ni tako lijepa goveda. Samo joj je davala knjige, doduše lijepe knjige, u kojima je čitala mnogo štošta zanimljiva, ali izvesti je u šetnju nije mogla. Nije imala zato vremena, jer joj je posao bio velik. Ovdje će uz djeda, pa uz Andriju i Maricu i ovo lijepo pitomo blago neprekidno uživati slobodu, pa će tu s Andrijom i Maricom moći i čitati knjige.

— Djedica, djedica, daj reci, znadu li Andrija i Marica čitati?, okrenula se nenadano starcu, ali on je nije čuo. Sav je koračajući kraj nje utonuo mislima u svoju dušu. Ispred njega je iskrsavao čudan onaj događaj netom minule noći i on nije nikako mogao da odgoneta, je li to sve, što mu se dogodilo, što je vidio i proživio, bila istina ili samo san. Na časove činilo mu se, da je sve gledao posve otvorenim očima i da je tek poslije, kad je sve prošlo, prisluškujući uzbuđenim kucajima srca, usnuo; čas se opet uvjeravao, da je najprije pao na njegove oči dubok umor i težak san, pa da je sve to samo priviđenje u snu. Jedno mu je međutim uvijek bilo jasno i činilo mu se, da još uvijek ozvanja u njegovoj tako uzbuđenoj nutrinji. To je ona opomena: „Čuvaj je!“ I on će je čuvati, bolje čuvati, negoli svoje oči i jao onome, tko bi je dirnuo!

— Djedica, djedica, no reci mi, reci! Sad opet šutiš!?, ponovo je Višnjica navalila na nj i povukla ga za kaput.

— Što?, trgnuo se on.

— Znadu li Andrija i Marica čitati?

— Čitati? Što ti to treba da znaš?

— Tako! Htjela bih da čitamo zajedno!

— Ne znadu, tko bi ih naučio?

— Zar nema ovdje škole?

— Ima tamo negdje u selu, odavle pola sata, ali tko bi njih dao u školu! Bog da ih hrane!, odgovorio je starac, a u tome već stigoše i kraju šume. Prosjekoše je poprijeko, pa se ispred njih ukaza svijetlo, vedro jutro. Oblaka je posve nestalo s obzorja. Goveda su sama krenula svakidašnjim svojim putem, a oni za njima, pa je šuma iza njih ostajala sve dublje i dublje po rubovima puna ljubičaste sjene izmiješane sunčano zlaćanim praškom.

— Vidiš, ovo je naše groblje! Ovdje počivaju tvoji pradjedovi, pa tvoja baka! Bila je dobra i blage ćudi! Ona tri golema, žuto crvenkasta križa od hrastovine, to su njihovi spomenici! Uz njih, kad umrem i mene pokopaj!, opazio je starac kad su prolazili kraj brežuljka na čijim su obroncima kao posijani izrasli križevi različna oblika, a ispod njih humci kao veći i manji krtičnjaci.

— Pa ti si obećao, da ne ćeš umrijeti!, gotovo je plačljivo predbacila Višnjica djedu.

— No da... ne ću... to jest... ovoga.. ne ću sad, ali... ovoga... kad ti odrasteš

ipak hoću! Međutim, to je u božjim rukama! Kad on pozove, valja ići...!, zateglo je i iskidano tumačio.

— Ja ću moliti Boga, da te još dugo i dugo ne pozove u nebo!

— Dobro, zlatna moja! Ali sad nas evo na mjestu!

Ispred njih pružio se prostran pašnjak nadaleko sav obgrađen od tuđega zemljišta

drvenom ogradom. Niska jesenka trava prekrila je pašnjak kao tamno zeleni sag. Govedo je napustilo svoj dosadašnji red, rastrkalo se po šumskome prostoru i počelo glasno čupati travu.

Njih četvoro: djed, Andrija, Marica i Višnjica sjeli su na odugačak trup oborena i okresana hrasta. Marica je izvadila pletivo, a naučila je plesti još od pokojne majke, An-

drija je počeo prebirati prstima po frulici; djed je skupljao granje, da naloži vatre, jer je jesenska jutarnja vlaga i studena i malo zdrava, dok je Višnjica s osobitim zanimanjem čas posmatrala kravice, čas prisluškivala Andrijinoj frulici, a čas opet propitkivala o svemu, što bi joj se učinilo čudno. Andrija i Marica pogdjekad bi joj se nasmijali. Bilo im je smiješno kako ona ovo ili ono, što je njima posve jasno ne zna.

— Ti si, veliš, iz grada, pa to ne znaš! A u gradu žive mudri i učeni ljudi!

— Ne znam, ali vi opet, rekao mi je djed, ne znate, što ja znam!

— Što mi ne znamo?, izazivalo ju je njih dvoje.

— Ne znate čitati!

— A ti znaš?

— Znam! I pisati umijem!

— A je li to teško naučiti!?

— I jest, i nije! Kako već kome ide u glavu!

— Oho, zar je to nešto s nogama, kad može da ide?

— Ali ne! Tako se to samo veli. Jedni nauče laglje, drugi teže, kako je već tko pametan!, smijala se u pun glas Višnjica.

— Pa bi li ti i nas tome htjela naučiti?

— Eto, pogodit ćemo se! Vi mene naučite vašim mnogim mudrostima, koje ja ne znam, a ja ću Vas naučiti čitanju i pisanju!

— Hoćemo li nas dvoje biti za taj posao dosta pametni?, plaho su pitali Andrija i Marica.

— Vidjet ćemo! Pokušat ćemo!

U takovu su razgovoru proveli čitav dan. Djed je samo šutio. Od vremena do vremena punio mudro i ozbiljno lulu, pripaljivao u njoj debeo, crn duhan, podgrijavao vatru, pa na žeravici, koju bi zgrtao u stranu, žario kruh i mazao ga dobrom, mirišljivom domaćom slaninom

To je bilo tečno, divno jelo i Višnjica je u njemu uživala. Pa kad to još pravi njen dobri djed!

— Hajdemo! Vrijeme je!, oglasio se napokon djed, kad se sunce počelo sklanjati zalaženju, a prve sjenke jesenjega sumračja stale tiho i otegnuto prolaziti zemljom.

Marica je udarila dugačkim bičem tako vješto po uzduhu, da se njegov pucanj odbio daleko po čitavome prostranom pašnjaku, pa još i dalje, mnogo dalje izvan njegovih ograda. I najudaljenija kravica čula je taj znak, razumjela ga i podigavši glavu zamukala otegnuto, kao da se javlja: „Evo me!“

Starim su se redom vraćali kući i stigli na vrijeme. Znao je djed točno, kad se valja vraćati i nikad se nije prevario.

V.

U tome uskoro stigla i zima. S mrko sivim oblacima i studenim vjetrovima unišla je

u golu, crno sivu šumu, na sva opustjela polja, oranice, voćnjake, pa u selo, na groblje, u vlasteoski dvorac i u sve kućice vlasteoske služinčadi. Snijeg je ponajprije sa sipkim kišama, a poslije čist u debelim pahuljama prekrio i posljednje mršave travke, što ih kravice vlasteoske nijesu dospjele da popasu. One uopće nijesu više ni izlazile u pašu. Samo su tri puta u danu: ujutru, o podne i uveče izlazile na vodu do velikoga i širokog drvenoga korita, a Andrija je svakoga jutra, još pred svitanje, morao led, što bi se preko noći u koritu napravio, polijevati kipućom vodom i razbijati teškom sjekirom. Inače je čitav dan bio uposlen oko ostalih zimskih gospodarskih radnja. Cijepao je i u dvorac nosio drva; u kuhinju donosio vodu u velikim limenim šavoljima, redio staje i drugo. Djed je jednako rano ustajao, odlazio u staju, spremao svježu stelju, punio kravicama jasle suhom mirišljivom krmom, koju je dugačkim i oštrim vilama obarao sa sjenika. Onda se vraćao kući, čas ostajao u kući, pa opet odlazio u staju. Imao je u njoj vazdan posla, a i kravicama bilo je nekud ljepše kad je bio uz njih. Obilazio ih, mazio, milovao, nagovarao, tetošio, a one bi ga radosno dočekivale, zahvalno ga gledale velikim, vlažnim i tamnim očima. Marica je čitave dane radila u vlasteoskoj kuhinji. Vrzla se oko golema štednjaka, ložila vatru, prala suđe i čijala perje, što bi se kroz ljeto do kasne jeseni posabralo i sačuvalo od poklane peradi. Samo

djedina maza podulje je spavala. Za nju tako rano nije bilo posla. Koliko i bi, nije dao djed.

— Samo ti još spavaj, grlice moja! Vani je studeno! Najprije treba da se ugrije soba, pa onda ćeš ustati!, govorio je ustajući, pa joj bradom draškao po širokome nosiću. Ona je udarila u smijeh, hvatala ga za tu njegovu čupavu i golemu bradu, branila se ispred nje i najposlije ga obuhvatila oko vrata, pritisnula se u za nj i cjelivajući ga u blage, nasmijane oči, govorila:

— Kako si drag, kako si dobar, djeda!

— Ništa, ništa, grlice! Samo ti još lezi!, vraćao ju on natrag u krevet izmičući iz njena zagrljaja i brižljivo je pokrivao

— Lezi, lezi, da se ne prehladiš!

— A kravice?

— One ti ne će nikuda pobjeći! Čekat će te!, odgovarao joj djed nijeteći u crnome i trošnom štednjaku vatru i ukuhavajući mlijeko, koje bi potom stavljao u stranu, da samo s prikrajka grije, dok se on vrati iz staje. A kad bi se poslije prvoga obavljenog jutarnjega posla vratio, u sobici bilo je već toplo. Tanke naslage leda s prozorčića rastopile se, staklo se kao od topline uznojilo, a puniji, svjetliji dan ulazio je kroza nj u tu dragu malenu sobu.

Onda bi tek Višnjica ustajala, pa bi zajedno sjeli za stol i zajutarkovali. Kako je sve to bilo lijepo, kako slatko i milo! Potom bi odlazili oboje u staju, pa bi Višnjica obilazila jednako, kako je to i djeda činio, od jedne kra-

vice do druge. One bi se, opazivši je, samo radosno razmahale repovima, prema njoj ispružile vlažne, mekane njuške, dirnule je svojim tustim jezicima, kao da je ljube, a djeda bi se više puta našalio, pa bi je podigao i posio kojoj njihovoj blagoj prijateljici na leđa. Višnjica bi se smijala, a kravica mirno, gotovo, zadovoljno držala na sebi taj dragi teret. Nije se Višnjica više, kao ono prvi puta, kad je stajala s djedom do vratiju staje, a kravice su izlazile u pašu, bojala od njih, a ni one nijesu od nje bježale.

— Imao je djeda pravo, kad je rekao, da će one uskoro znati, da sam ja njegova maza! Samo kako su to one doznale?, često je o tome razmišljavala Višnjica, no ta joj misao nije zadavala suviše briga. Daleko više se ona zaokupljala brigama oko Andrije i Marice. Već tamo na paši započela je ona obećanim obučavanjem u čitanju. Išlo je to sporo i dosta teško. Jedno, jer nije ona znala kako da nađe što lagljih putova, da je Andrija i Marica razumiju, jedno opet, što ih svaki čas na otvorenu prostoru u radu prekinuli kakvi vanjski događaji. Bilo, da je jastrijeb kružio visoko nad njima; bilo, da se dvije kravice sukobiše kao dvije ljute neprijajeljice, pa se stadoše udarati rogovima kao da će polomiti glave; bilo opet, da se djeda lijepo raspričao o davnim danima; dok je još i on bio tako malen i mlad i dok je sve, prema njegovu shvaćanju, bilo drukčije. Govorio je i tvrdio, uvijek i iskrenije i ljepše.

Napokon učestale i jesenske kiše, pa se nije moglo s knjigom u polje i tako se započetom obukom moralo za čas prekinuti i moglo nastaviti tek za dugih i ranih zimskih večeri.

Andrija i Marica dolazili su Višnjici poslije svršenih dnevnih poslova i onda se započelo obukom.

— I, u, e...! pokazivala je Višnjica obojema slova u početnici iz koje je još ona učila.

— I, u, e...!, zategnuto su ponavljali Andrija i Marica, pa ukočenim pogledima zurili u slova. U početku od svega nijesu gotovo ništa razumjeli, ali pomalo i sve više njihov je mozak počeo življe da radi i sve slike tih različnih slova, koja im je svakidan u početnici pokazivala Višnjica, postojahu im jasnije, razumljivije.

— T-i ti, t-u tu, t-e te!!!, ponavljali su Andrija i Marica, povlačili prstom po slovima i pri tome podražavajući Višnjici, sricali su, kako ih je ona učila. A djed je sjedio uz peć, šutljivo i zadovoljno gledao preda se, katkad krpio čizme ili Višnjičine cipele, pa neprestano, nekom neobičnom ustrpljivošću i istrajnošću odbacivao guste kolute dima iz stare lule.

— Sjutra ćemo nastaviti!, završavala bi nakon podulje muke Višnjica, a njeni se poslušni učenici dizali, pozdravili djeda kraj peći i izišli.

— Ja ću sjutra u grad?, jedne je večeri, poslije, kako su njih dvoje ostali sami, rekao djed.

— U grad? Do dobre pralje?

— I do nje, pa ću joj pripovijedati kakva si mi i kako ti je!

— O, pričaj joj, pričaj!

— Bih li joj rekao da ti je lijepo?

— I lijepo i dobro, dragi moj djedica!, udarila je veselo nekoliko puta Višnjica dlanom o dlan i bacila se djedu u krilo. A kad je usnula kao po običaju, djed je iz stare, neugledne škrinje, koja je ležala ispod kreveta i bila uvijek zatvorena teškom bravom, izvukao platnenu vrećicu punu novaca. Prištednja iz ranijih dana.

Iduće je jutro otišao još zarana. Mrak je ležao svud unaokolo, a vratio se uveče upravo u isto vrijeme, kao onda, kad je s njim prvi puta ovamo doputovala Višnjica. Pod pazuhom je nosio zamotak i već se izdaleka smješkao djetetu, koje ga je umotano u težak rubac čekalo na pragu i nestrpljivo izgledavalo.

— Djeda, djedica, jesi li bio kod dobre pralje?, navalila je na nj unučica, kad je sa sebe skinuo tešku kabanicu, a zamotak položio na stol.

— Jesam! Zdrava je i pozdravlja te!

— A što je ovo, djedica?, uhvatila je za zamotak.

— He, he, he! To je djeda donio svojoj dragoj mazi! nasmijao se starac i razvezao zamotak.

— Haljinica, i cipelice! Djeda, to meni!?

— Tebi, tebi, grlice moja! Za tvoju dobrotu! Znaš za muku, što je imaš s Andrijom i Maricom!

— Djeda, pa nije to meni muka!

— No, no! Svejedno. Prekosjutra je badnje veče! Vidiš, dolazi dragi Hrist i roditelji darivaju dobru dječicu! A ovo je djeda donio tebi, da i ti znaš za Hrista!, mekano je govorio starac i zaglađivao kosu male svoje unučice.

— Kako je, djeda, sve to lijepo, pa kako mi samo pristaje! O, kako će se maleni Isus radovati, kad me vidi u tako lijepim, novim haljinicama, pa u ovim cipelicama! Djedica, slatki moj djedica, hvala!, gotovo je vriskala Višnjica i cjelovima obasipavala zadovoljnoga starca.

Davno se spustila gusta noć po sobi, davno sve do vječnoga svijetla ispred lika Bogorodice, koje nije noći dalo naprijed. I mir se potpuno u nju zavukao, ali Višnjica se po gdjekojiput u pun glas toliko nasmijala, da se i djeda, koji je bio lagana sna, probudio.

— To se valjda dijete raduje opravici i cipelicama? Još uvijek se raduje, draga moja maza, slatka grlica!, uzdahnuo je starac i zadovoljno se prebacio s boka na bok, pa produžio san.

VI.

Sumorni zimski dani izgubiše se. Sivo se i tamno obzorje razvedrilo, a snijeg, što je tako dugo ležao svud unaokolo, nestao je preko noći. Sunce je iz zemlje izmamilo travke, a šuma se izdaleka počela vedrije smješkati. Sva se

odjenula u mekano, jasno zeleno lišće. Vlasteoski voćnjaci iskitili se bijelim cvjetovima trešanja, šljiva, mandalica izmiješanih svijetlo zelenim lišćem, a bijelo žućkasti prvi leptiri počeli oblijetati po cvjetovima ispred dvorca. Stiglo je proljeće! I nov, veseli život, koji je tako dugo sprečavala teška zimska šutnja, ponovo se javio u svakoj i najneznatnijoj bubici. Zemlja je oživjela od tisuće različnih kukčića, a šuma je odjekivala nadaleko svježim cvrkutanjem ptica. Kravice su, kao minule jeseni, kad je Višnjica stigla s djedom u dvorac, sad i opet odlazile ujutru rano u pašu i site se vraćale uveče s paše. I djed, i Andrija i Marica, koji su naučili čitati, pa Višnjica kao u predašnju jesen i opet su pratili te svoje drage kravice istim redom i na pašnjak i s pašnjaka. Sve, upravo sve je bilo kao onda, kao lani i ništa se u tome nije promijenilo. Pa opet nastala je jedna osjetljiva promjena.

Minule je zime staroga i blagog upravitelja vlasteoskih dobara, koji bijaše od djetinjstva dobar drug Mate Kvrgice, pokosila smrt. Razbolio se teško. Liječnik je rekao, da mu se zapalila pluća i zamalo je umro. Sad spava na onome brežuljku s onu stranu šume pod svježim, golim humkom. Humak će se uskoro na proljetnome suncu zazeleniti, ali dobri se stari upravitelj ne će više probuditi. Usnuo je za uvijek. Njegovu blagu i toplu riječ, kojom je susretao i posljednjega slugu u dvoru, zamijenila je psovka i vika mladoga nekog čovjeka, kojega je stari vlastelin s prvim proljetnim danima doveo iz grada. Od prvoga časa nitko ga nije zavolio, ali ni on nije nikome bio sklon. Svakoga je susretao s preziranjem, pa i nju, mazu djedinu, koju je sve u dvorcu voljelo, nije trpio.

— Tko je ovo?, surovo je upitao odmah prvo jutro Matu Kvrgicu, kad su dvorištem on i Višnjica stupali iza kravica u pašu.

— Moja unučica!

— Pa, što radi ovdje?

— Siroče je, bez oca i matere, pa sam je uzeo k sebi!

— Po čijoj dozvoli?

— Pa . . . ovoga . . . pa . . . ovoga!, propentao je starac, jer on odista nije nikoga ni pitao, ni molio smije li u svoj siroti dom dovesti svoje unuče. Napokon ono nikome ne smeta i ne čini štete. Nitko mu dosad tome nije ni prigovarao.

— No, šta „ovoga“, „ovoga“, tko ti je dozvolio, da je dovedeš ovamo?, izderao se novi upravitelj. Višnjici je srce naglo zakucalo i jače se stisnula uz starca, pa čas plaho gledala upravitelja, čas s pouzdanjem posmatrala djeda, koji je stajao nijem i blijed kao da se u njemu nešto lomi.

— Pa nitko! Doveo sam je i nitko nije prigovorio! Napokon . . .

— Što napokon?

— Napokon, nikome nije teret! Ničije ne otimlje, ničije ne prosi! Od mojega živi!, us-

pravi se Mato Kvrgica, a krv, što mu je za čas stala ispod grla, naglo je navalila u glavu.

— Tako ... tako!, naletio je nosom u oči upravitelj Mati Kvrgici.

— Jest, tako!, još se više uspravio starac.

— Ali ona će odavle ... ili ...

— Što ili?, viknuo je starac i stisnuo pesti gotov da se bije. A upravitelj je u taj čas osjetio, da se to ispred njega isprriječila neka teška, otpočinuta, ispavana i probuđena sila, gotova da za to dijete žrtvuje ili svoj ili tuđi život. Neka klonutost obuze ga i on nemoćnim bijesom omjeri starca.

— Vidjet ćemo!, smrsi i otkrene se naglo, pa udari protivnim smjerom. Starac je podugo gledao za njim kao da se ne može da otkine sa svojega mjesta, a licem mu se naglo razvukla grčevita bol.

— Hajdemo, mazo moja!, napokon je rekao i uhvativši djevojčicu za ruku, požurio za blagom, koje je već gotovo čitavo zamaklo u šumu.

— Ne boj se ti, grlice moja, ne boj! A s njim, ako te dirne, ne ćemo dobro svršiti! Ili, ili!, odrezano je, više među zubima u kuštravu bradu smrsio sebi, negoli je mislio da govori djetetu.

— Nije, djedica, on tako dobar kao ti!

— Zao je i opak je; životinja, kao svaki onaj, koji ne voli djece! Ne boj se!, ljuto je govorio starac, podigao pri tom djevojčicu najprije povise svoje glave, onda je pritisnuo uz

izbočene, napete prsi, poljubio je toplo, pa prenesao preko neke poveće lokve ustajale proljetne vode.

A tamo na pašnjaku, dok su dječica gotovo zaboravivši na sve, što se ujutru dogodilo, skakutala i vriskala kao svaki mlad i prebujali život i vješala se mirnim kravicama o gojne vratove, pa velike uvijene rogove. Mato Kvrgica sjedio je na hrastovu trupu, onome istome kraj kojega je minule jeseni ložio vatru i žario hljeb mažući ga mirišljivom domaćom slaninom. Laktovima se upro o koljena, u široke koštane dlanove utisnuo lice i gotovo nepomično zurio preda se. Sve, što se ujutru na dvorištu tako nenadano, a tako oštro i s toliko napete gorčine odigralo između njega i novoga upravitelja, sve se to duboko usjeklo u njegovu dušu i u širokome slobodnom proljetnom jutru počelo u njemu do najmanje sitnice obnavljati. I u tome odjedared posve protiv njegove volje i bez ikakva traženja učini mu se, da onaj naprasiti siledžija, koji ga tako napao zbog njegove male i drage maze, i nije čovjek, već satana. Posve je iznakazio lice i što ga tako u mislima dulje gleda ispred sebe, sve mu više dolazi sličan đavlu, dok se najposlije i ne pretoči posve u nj. Stoji pred njim, pa mu se divlje, pakosno ceri upravo u oči. Tako čas, a onda posiže dugim, golemim prstima, po čijim vršcima liže plamen, za njegovom dragom mazom. Hoće, da mu je silom oduzme i ruga se njegovoj nemoćnoj starosti. A iz beskrajne

tamne dubine, koja se pred njima iznenadno otvori, eto i sad kao onda, kad je prvi puta u svoj dom doveo Višnjicu, dolazi mu ususret lik Bogorodice. Približava se i njemu i toj sa-tani, što mu se u oči ruga, pa što im dolazi bliže, sve više prepoznaje u tome liku nju, svoju pokojnu kćerku Mariju. Na njenim usna-ma i sad drhti molba iz one noći: „Čuvaj je!". Ona i sad između njegovih prstiju prolazi kao sjena, dolazi mu za leđa, kud je on zaklonio svoju dobru unučicu, da je spasi od sotone. I kao gora isprsava se on ispred đavla i hvata se s njime u koštac. Rve se, pa u toj teškoj borbi lovi đavla za grkljan, guši ga i divljom snagom obara na zemlju. A ono nije pred njim oboren đavo, već se mrtav ispružio upravitelj. Đavo kao da je pobjegao, nestao! A dijete, gdje je dijete? Ono se po travi pružilo iza njega, pa se zaprepašte-nim očima zagledalo u modro, veselo obzorje.

— Višnjica! Višnjica!, kriknuo je starac, poljuljao se na hrastovu trupu, pružio ruke daleko ispred sebe i spustio se na koljena.

— Hej, djeda, što je! Evo me! Evo od-mah, samo dok se skinem Bjelki s rogova!, odazvala se Višnja gotovo sa sredine pašnjaka, spustila se naglo na zemlju i potrčala svome dragom djedi.

— Ti si ovdje, draga, slatka moja grlice! Dakle nije istina, nije! Sve je obmana, laž i san!, osobitim je veseljem i uzbuđenjem go-vorio starac i pridižući se uz prsi čvrsto privi-jao Višnjicu.

— Nemoj djeda, nemoj tako jako! Ugušit ćeš me!

— Ah, samo kad si ovdje uza me! Sve je bio dakle grdan san!

— Jest, slatko si usnuo, djedica! Nekoliko puta smo ti dolazili. I Andrija, i Marica i ja! Donosili smo ti bijelih leptira, pa zlaćanih bubica, ali ti si tako slatko spavao! Presvojilo te toplo sunce i proljetni uzduh!

— Jest, jest, presvojilo me! Ali ništa, samo kad si ti uza me!, tepao je Mato Kvrgica i osjećao kako mu još uvijek piršću koljena, kako mu udara naglo srce i kako su mu ruke klonule jače, no obično. Kao da je uistinu s nekim čas prije rvao tešku bitku.

VII.

Od toga dana Mato Kvrgica izbjegavao je svaki susretaj s novim upraviteljem. Bilo mu je to tim laglje, što od njega nije nikada ništa trebao, svoj je posao savjesno vršio i kad bi vidio da upravitelj dolazi s jedne strane, on bi ubrzo skrenuo na sasvim protivan kraj. O samome sukobu on je i poslije nekoliko puta razmišljavao. I što je više o tome u početku mislio, sve se jače, on i sam nije znao zašto, uvjeravao, da je upravo taj novi čovjek na vlasteoskome dobru onaj u snima priviđeni đavo, koji hoće da razori i sreću njegovu i sreću njegove slatke maze, unučice Višnjice.

— Zašto? Samo zašto!? Nikad mu ona ništa nije učinila zla? Nikad je dotada nije

on ni vidio! Nije ni znao, da je ona kod svoga djeda! Pa zašto samo!?, kopkalo se u njegovoj staroj glavi i mučilo ga mnogim besanicama, ali na sva ta pitanja on nije mogao naći nikakva odgovora. Samo je, što dalje, sve jače osjećao, da je između njega i novoga upravitelja pukao neki tamni ponor iz kojega obojici prijeti zlo, i to zlo, kome se i jedan i drugi ne će moći da uklone. Višnjicu je sve rjeđe izvodio u pašnjake, a najposlije je više uopće nije sa sobom ni vodio.

— Djedica, djedica, zašto i ja ne smijem više s tobom i kravicama u pašu?, pitala ga sa suzama u očima Višnjica, kad joj je prvi puta rekao, da odsad više ne može s njim na pašnjake.

— Ne možeš, eto! Nije potrebno! Dosta su Andrija i Marica!, bolno je protumačio djed.

— Pa i ranije su oni bili, a ti si me djedica izvodio! Pače radovao si se tome! A sada?

— A sada ne možeš, jer . . .!, prekinuo se naglo djed i šutke zagledao kroz prozor.

— Zar zbog njega?

— Zbog koga?

— Zbog upravitelja?

— Da, zbog njega!, naglo je istisnuo djed.

— Pa što sam mu ja kriva?, zaplakala je Višnjica.

— Tako, ne trpi nikoga, pa ni tebe. Bjesomučnik! I Andrija i Marica nijesu mu ništa krivi! Sirote rade svoj posao, pa opet . . . Eto, juče je Andriju izbio do krvi, a Maricu povlačio za kose . . . životinja je on!

— A što su skrivili?

— Eto, ništa . . . Tako! Pobjesnio je!

— Zar bi onda i mene?

— Možda, ali . . .!, stisnuo je starac obje pesti.

— Ti bi me branio, ti me ne bi dao, djedica?

— Ne bi . . . bolje je zato da i ne izlaziš!

— Pa dobro, djedica, kad ti hoćeš!, pokorila se i otada je ostajala kod kuće, zatvorala se i čitave dane redila djedinu sobicu. Izaprala je čisto prozorčić, po njemu u zemljanim lončićima posadila i njegovala cvijeće, pa u drugome kućnom poslu iščekivala veče, kad će se djed s Andrijom, i Maricom i kravicama vratiti. Ona bi ih ili dočekala iza cvijeća na prozoru, ili opet na vratima, slatko imenima dozivala kravice i veselo u kuću uvodila djedu.

— Pazi, djeda, da se ne potakneš o prag! Prag je trošan, pa da ne padneš!, opominjala bi ga milo.

— Ne boj se! Pozna tvoj djeda sve ove putove i zna, kud i kako smije koraknuti, a kud ne smije da stane!, smješkao se djed ulazeći u sobicu. I tako su dalje prolazili dani.

Mato Kvrgica gotovo je počeo i zaboravljati u toj, izgledalo je, zaista novoj sreći, onaj neugodan sukob s novim upraviteljem. To zaboravljanje postajalo je sve stalnije i sve trajnije, uvjerljivije, što je rjeđe viđevao upravitelja i što je vrijeme neugodnu ranu više zacjeljivalo, a sukob jače i dublje potiskivalo u prošlost.

Činilo mu se, da je sve zaboravljeno, da je sve ono njegovo priviđenje bilo samo djelo njegove starosti, koja je uvijek tako sklona bulažjenju i ludim sanjama, pa da je i time, što njegova slatka maza više ne izlazi upravitelju na oči, sve svršeno. Međutim on se temeljito prevario.

— Mato, zove te upravitelj!, dođe mu jednoga jutra ista ona djevojka, koja ga je susrela hraneći kokoši u ono predvečerje, kad je doveo Višnjicu. Bilo je još veoma rano. Jedva je ponešto sunce iza šume odskočilo.

— Pa sada?!

— Rekao je, da dođeš odmah!

— Što mu se tako žuri? Nikad me još dosad uopće nije zvao!

— Mato, ne znam!, odgovori mu djevojka i izišavši zatvori iza sebe vrata.

— Bit će, ne sluti dobru!? Da nije to opet samo zbog djeteta!?, mučilo je Matu Kvrgicu dok je prolazeći preko široka, šljunkom nasuta dvorišta koračao prema bijeloj jednokatnici, gdje je uredovao novi upravitelj. Uspeo se stepenicama, stigao pred vrata, skinuo svoj olinjali šešir, pokucao i čekao dok mu tkogod dozvoli da uđe.

I u tome času zaokupiše ga teške i nepregledno crne slutnje.

— Uđi!, dopro je u to iznutra do nj oštar, surov glas. Poznavao ga. Polagano je otvorio vrata i unišao. Osjećao je, kako mu noge u

koljenima klecaju, kao da su u njima sve tetive popustile. Samo da se ne sruši.

— Mato Kvrgica!

— Jesam!, razabrao se starac, učinio korak naprijed i tek sada jasno razabrao onoga, koji ga je zvao. Ljuljao se na teškome stôcu iza dugačkoga stola sav obasjan narančasto blijedim svijetlom prvoga jutarnjeg sunca.

— Ti si dugo ovdje?

— Od rođenja. Ovdje sam i roditelje i ženu ukopao!

— Ali čini se, ne želiš ovdje doživjeti!?

— Kako?, uzdrhta starac.

— Tako! Nijesi naviknuo slušati! Tvrdoglav si!

— Zašto gospodine!,

— Ono je derište još uvijek kod tebe!

— Unučica, mislite!, ispravi ga Mato Kvrgica.

— Velim, derište! I ne ispravljaj!, skoči upravitelj sa stolice i teškom trskom udari ljutito po stolu.

— Da, kod mene je!

— A što sam ti ja, sjećaš li se, onda zapovjedio? A?!

— Pa kud će, gospodine!? Siroče je!

— Sve jedno! Ne trpim djece, najmanje besposlene!, dreknuo je upravitelj i nagnuo se naprijed.

— Besposlene!, trgnuo se starac.

— Da . . . a besposleni samo kradu!

— Ona ne krade! Nikome mrve prašine

nije ukrala!, dršćućim je glasom progovorio Mato Kvrgica i naglo učinio korak naprijed. Osjetio je, kako se nešto snažna i teška u njem pomaklo.

— Ni koraka dalje! Inače...!, bjesnio je upravitelj.

— Ona ne krade, ne, razumijete...!, viknuo je starac.

— Ne marim! Mora da seli ... ili i ti ćeš odavle! Razumiješ? I ti ćeš...! Napolje!, viknuo je još jedared upravitelj, ponovo udario trskom po stolu i onda se naglo izgubio u susjednoj sobi. Mato Kvrgica našao se posve sam. Oštar glas upravitelja još mu je svejednako zujao u ušima. Sve gadne uvrede i sve grožnje, što ih je taj surovi čovjek u nekoliko časaka najvećom bezobzirnošću sasuo njegovoj sijedoj i poštenoj starosti u lice; pa sve nepravde, kojima je tako podlo povrijedio njegovu dragu unučicu, njegovu slatku mazu, sve to izazivalo je u njemu tešku bunu. On se bunio i protiv sve te dosad nikada još doživjele surovosti, i protiv sviju nanesenih uvreda i najposlije protiv toga, da to drago dijete još i samo jedan čas dulje ostane u takvoj okolini, koja ga je kadra nesamo poniziti, nego i vrijeđati i objeđivati najtežim krivicama.

VIII.

— Višnjice, spremaj!, mirno je rekao unišavši u sobu. Putem je odlučio da o svemu, što se dogodilo, djetetu ne govori ni riječi

— Zašto, djeda!

— Odlaziš odavle!

— Djeda, djedica, zašto?, pritrčala je starcu, ulovila mu se obim rukama za koljena i pogledala ga očima, što su se punile suzama.

— Moraš! Ovdje, evo, više ne možeš ostati! Svakidan postaješ veća, starija si, ja svakidan više i brže žurim smrti, pa se valja pobrinuti za tvoju sreću i budućnost!, umekšao je djed svoj glas, a rukama dršćući prelazio po mekanoj kosi djeteta.

— A kud ću? Kod tebe mi je najljepše, djedica?

— Onamo, gdje će ti biti bolje!

— Nigdje mi ne će biti bolje, negoli mi je uza te!

— Varaš se! Često čovjek i ne sluti, gdje ga čeka bolje! Ono se ne vidi, ono se i ne da naslutiti! Ono samo dolazi! Okreneš se i osjetiš, da si u boljemu!, dalje je govorio starac, a glas mu se u grlu lomio.

— Pa kud ću?

— Zove te dobra pralja!, slagao je djed.

— Gdje je, gdje je!, uznemirila se Višnjica.

— Nema je ovdje! Stiglo mi je od nje pismo! Zove te; sama je, pa će te izučiti svome zanatu! Bit ćeš danas sjutra gospođa, kako je i ona! A ovdje, ovdje bi ostala sluga i sluškinja, kao ja...!, dalje je lagao djed.

— Pisala je?

— Jest, pa hajde, spremaj brzo! Vlak odlazi za jedan sat. Stići ćemo na nj!, odveže starac njene ruke iza svojih koljena i poče sam da sprema sve, što je potrebno bilo da ponese na put.

— Dakle, ja ću kod nje učiti?

— Da? I bit ćeš dobra?

— Hoću!

— I ne ćeš djedu zaboraviti?

— Aoj kako, kako bih te zaboravila, moj dobri djedica! Samo ako ne ćeš ti mene!

— Ne boj se!

— A hoćeš li me pohoditi?

— Hoću, draga moja hoću!

— A čemu, djeda, taj novac vadiš iz kovčega?

— Tako, za tebe!

— Za mene?!

— Da! Dat ću ga gospođi! Neka ti ga čuva dok odrasteš i izučiš, dobro će ti doći!

— A ti, što ćeš ti?

— Meni ne treba! Ja sam star, prehranit će me ovdje, pokopat će me, pa što mi treba novac? Taj sam ja i onako već odavno štedio za tebe. Znaš od onda, otkako sam bio mlađi i u vlasteoskome dvorcu ugledniji!

— Pa onda me još, djeda, nijesi poznavao! Davno je to bilo!

— Davno?

— Ja još nijesam ni živjela!

— Istina, nijesi, ali ja sam slutio, da ćeš ti k meni pod starost!

— Kako si to mogao slutio, kad me i nije bilo? Ti se, djeda, sa mnom šališ?

— Ne, ne! Slutio sam! Kako, ne znam, ali eto, slutio sam i čuvao novac!

Tako je njih oboje razgovaralo spremajući prtljag, što će ga dijete ponijeti sa sobom u grad. I najmanju njenu sitnicu nijesu zaboravili, pa kad su sve spremili i kad se još jedared razgledala po sobi postade joj teško.

— Tebi, drago cvijeće, koje sam tako rado njegovala, moj posljednji topli cjelov! Tebi, moja posteljico, sve moje sanje! Tebi, stoliću moj, moji uzdasi i moj smijeh! A tebi, djeda, što ću tebi ostaviti!?, nije dulje mogla da izdrži, jer je zagrca težak, glasan plač.

— Meni? Ništa dijete, ništa! To jest, djedi, ljubav!

— Ta se, djeda, ne vidi!, govorila je kroz plač.

— Ali se osjeća!

— Haj, znam! Tebi djeda, ovo!, domisli se i naglo odreže čuperak kose, pa je pruži djedi. — To neka te sjeća mene! A kravice mi pozdravi! I Šaricu, i Lisu i Bjelku i sve, sve mi pozdravi! I Andriju i Maricu!, nije zaboravljala Višnjica da se sjeti svega, pa i najneznatnije stvarce s kojom se susretala u dvorcu. Sve je to ona idući prema kolodvoru djedi izbrajala i za sve ostavila po koju poruku.

— Hoćeš li, djeda, svima sve to reći? Ne ćeš zaboraviti!?

— Ne ću!, otkidale se bolno riječ po riječ s ustiju starčevih.

— Čuj, djeda, daj i upravitelja pozdravi! Reci mu, neka se na mene i ne ljuti!, spomenula je najposlije.

— Koga?, trgne se starac kao da ga što zapeklo.

— Pa upravitelja! Znaš onoga, koji se toliko onda razljutio! I reci mu, neka se ne ljuti na mene! Hoćeš, djeda?

Starac je šutio. Bilo mu kao da je tkogod otrovanim gvožđem zarezao u njegovu krvavu i tešku ranu i rasparao je dublje samo da jače krvari. Njegova se sva duševnost u taj čas počela buniti protiv čovjeka, kojega je dijete tako nevino i tako čiste duše spomenulo

i s toliko ga se iskrene topline sjetilo, a koji je upravo svemu tome kriv. I tome, da njegovo srce s boli toliko strašno krvari; i tome, da ta njegova draga maza mora da ostavi njegov dom i polazi u svijet, posve stranim ljudima, ljudima za koje on zapravo ne zna, jesu li dobri ili nijesu i hoće li uistinu njegovoj unučici biti tamo lijepo i dobro, ili ne. Jedno je njemu bilo jasno: Tako joj ne će biti nigdje, kako joj je bilo kod njega. Sve što joj je govorio i o „ljepšemu" i „boljemu" u gradu, sve je on to njoj svijesno slagao, kako je ispred nje i svijesno sakrivao pravi uzrok njenome odilaženju iz njegova doma. A ona gotovo već zaboravljena priviđenja počela su i opet posve netraženo iskrsavati ispred njega; ona su mu dolazila i opet pred oči kao da su gotova i neizbježiva istina. Upravitelj se ispred njega i opet preobrazio u đavla, a lik Bogorodice sve izrazitije postajao sličan njegovoj pokojnoj Mariji. Čvrsto je stisnuo usnice i koračao naprijed.

— Djeda, ne odgovaš mi!? Reci, hoćeš li ga pozdraviti, hoćeš li ga zamoliti, da se ne ljuti na mene i zbog mene na tebe!?, ponovila je ona.

Mato Kvrgica nije odgovarao. Kao da je zanijemio. Šutio je i u vozu i na ulicama kad su odlazili pralji.

IX.

Već je sedmi dan kako je Mato Kvrgica i opet posve sam u svojoj sobici. Nit što radi, nit s kime razgovara. Zatvorio se i ne izlazi nikuda, nit koga pušta k sebi. Samo leži nauznak prevaljen po krevetu, zuri u strop, od časa do časa škrine zubima i zabavlja se prošlošću. Sjeća se svega do u najmanje sitnice od prvoga časa otkako je njegova slatka maza unišla u njegov dom, pa do posljednjega rastanka, kad ju je ostavio kod pralje.

— Bože, kako je to bilo bolno i krvavo! A moralo se izdržati, da se djetetu ne otkrije prava istina!, uzdisao je uvijek čim se bi toga spomenuo. Nekoliko su ulica prošli, dok su najposlije stigli pralji. Sunce je padalo poput živoga zlata po svim ulicama, i po bijelim zidovima i po njima šaralo pokretljive, otegle njihove sjene. On sve to nije gotovo ni opazio, suviše je duboka bol ležala u njegovoj duši.

Ah, Višnjice, drago dijete moje!, radosno se uzvikala pralja, kad su joj oboje stigli na prag i kad su je pozdravili. — Koja te sreća nosi do mene!?

— Vi ste je zvali! Pisali ste mi, da dođe?, javio se starac, koji je je stajao iza djeteta.

— Ja?, začudila se pralja.

— Jest, vi!, ponovio je odlučno, no pri tom je postavio prst na usta; znak, neka dalje ne ispituje.

— Ha, jest! Sjećam se! Pisala sam tvome djedi!, domisli se odmah pralja.

— I meni je to djeda rekao!, objasni Višnjica. — Učit ću kod vas! Vi ćete me naučiti vašemu zanatu, pa ću i ja biti jedared gospođa, rekao mi je djed!

— Dakako da hoću, dakako!

— Samo treba, da si dobra, valjana i poslušna!, dodao je djed i zagladio joj kosu.

— Hoću, hoću, djeda, obećajem ti!

— Pa ako budeš valjana onda ću te i pohađati. Pisat će meni gospođa sve i sve ću ja znati!

— Djeda hoću, samo mi dolazi što češće!

Onda su dijete raspremili, ostavili u sobi, a on i pralja izišli su u kuhinju.

— Doveo sam vam je! Prevarih je, da ste je zvali! Od mene je svakako morala da ode! Ne trpi je naš novi upravitelj i morao sam je odvesti!, objašnjavao je on pralji.

— Ništa, ništa! Vrlo rado je uzimam! Naučit ću je svemu i bit će mi od koristi!

— A ovo podijelite u pola! Pola vama za muku i naukovninu, a pola njoj kad izuči!, rekao je najposlije i pružio joj onu vrećicu ušteđena novca. Potom su i opet ušli u sobu. Višnjica se zabavljala s malom žutom ptičicom u kavezu, koju je od prije poznavala.

— Mazo moja slatka, zbogom!, zadrhtao je starčev glas.

— Djeda, zbogom!, bacila mu se o vrat unučica. Poljubio ju je, pa naglo ostavio. Go-

tovo je istrčao na ulicu samo da ne proplače i da mu ona ne vidi suza. Čuo je, kako mu još s vratiju dovikuje „Djeda, zbogom! I pozdravi sve!“, ali on se nije htio ni da okrene. Stisnuo je bol duboko u duši i tako je stisnutu i ponesao kući. Leži i svega se toga u tančine po više puta u danu jasno sjeća. Sve se njegove misli uvijek i uvijek vraćaju samo tome. U tome je, eto, neprestanome sjećanju na sve to prošlo već punih sedam dana.

On je slušao kako rano ujutru i pokasno u predvečerja na dvorištu Marica švigara bičem, kako kravice izlaze i ulaze u staju, kako zvone svojim klepkama, pa kako muču, kao da upravo njega dozivaju, ali on za sve to nije više mario. I Andrija mu je znao zaviriti kroz prozor, dozivati ga ili mu opet ispod prozora zasvirati u frulicu, ali on se i opet nije micao s kreveta. Za njega je to sve odjedared postalo nešto posve strana, nešto daleka; sve je to za njega umrlo. Samo njegova unučica stajala je neprestano živa pred njim. I dani su prolazili.

— Hej, ti stara lijenštino, otvoraj!, čuo je jednoga dana glas upraviteljev pred vratima. Srce mu je zadrhtalo, a krv naglo! zalijala oči.

— Ne čuješ li, ha? Otvoraj , bijesnio je upravitelj.

— Ne otvoram! Što želiš?

— Hoću da vidim, jesi li u svojoj lijenosti upljesnivio!

— Otvoraj sam, ako si radoznao!, gorkim veseljem dobacio je starac podigavši se na krevetu

samo za lakat visine. I čas poslije čuo je kako mu upravitelj nekim teškim predmetom, činilo mu se sjekirom, razbija i provaljuje bravu. Samo čas, još jedan jak udarac i vrata se otvoriše. Na pragu stajao je upravitelj razgaljene košulje, gola vrata i obuven u lagane visoke čizme.

— Tako dakle, zaudaraš ovdje lijenošću, poslova svojih ne radiš! Je li?, dreknuo je upravitelj.

— Radim ja?, tvrdo je odgovorio starac i digao se naglo s kreveta.

— Što radiš? Povazdan ležiš, a tvoj posao drugi obavljaju!

— I to je rad! Mislim eto ...

— Na derište, je li?, prekine ga upravitelj.

— Na unučicu, životinjo!, zamagli se Mati Kvrgici pred očima. Učini mu se začas upravo kao onda na livadi, da to pred njim stoji đavo, koji izazivlje nesreću i smije se bijedi njegovoj.

— Što-o!?, potrčao je upravitelj prema njemu podigavši šaku na udarac. No Mato Kvrgica neočekivano skoči kao ris, pa posljednim silama pograbi upravitelja obim rukama za goli vrat. Nabrekle mu sve žile na rukama i na licu, a oči krvave i zamučene posve mu gotovo iskočile.

— Evo ti, t-o!, i ni-išta!, grmio je dok se upravitelj stisnut kao klještama trzao među prstima dviju nabreklih staračkih ruku. Koštani prsti starčevi ulazili mu sve dublje i dublje u grlo i prekinuli mu svaki dah. Još čas i obojica padoše na pod; kao dva teška kamena.

Staklenih, izvrnutih očiju zurio je upravitelj s laganom krvavom pjenom na usnama u strop, a Mato Kvrgica klečeći i ne puštajući još uvijek svoje žrtve, buljio preda se. Otvorila se pred njim duboka, pa beskrajno tamna bezdan, ali nitko mu nije iz nje ni jedne riječi došaptavao. Nasuprot, osjećao je, da u tu beskrajnu tamu on sve dublje i dublje propada, da je to onaj ponor, koji se ispriječio između njega i upravitelja i koji je u svoje bezgranične tmine povukao obojicu.

— Nju, nju sam očuvao! Marijo, Marijo!, šaptao je dršćući preplašeno. Bio je lud . . .

Groblje se na obroncima brežuljka s onu stranu šume umnožalo opet za jedan humak i jedan novi križ od hrastovine. Ispod njega počiva Mato Kvrgica. Grob mu svake godine redi Višnjica o Dušnome danu i zalijeva ga suzama. Sjeća se, da je njen djeda njoj bio dobar, osobito dobar i da je samo zbog nje i njene sreće postradao.

Na veliku subotu.

Hrist i on bili su jednako mučenici. Hrist je za svoju beskrajnu dobrotu i ljubav prema čovječanstvu patio u duši, a on za svoju potpunu nevinost mučio beskrajne muke uzet i nepomičan u čitavu tijelu. Hrista zbog tuđih grijeha razapeše na križ, a njega zbog grijeha njegova roditelja privezaše teške bolesti uz maleni, ali vazda brižljivo spremljeni krevet. I Hrist i on, obojica patili su svoju tešku Golgotu zbog drugih i za druge. Otac mu bijaše ljuta pijanica, a djed se jednako ubio u piću. I zato se on našao u svijetu jednoga dana sitan kao kržljav ptičji rod, sav bolestan i unaprijed osuđen da ispaštava grijehe svoga roditelja. Ta njegova Kalvarija, taj njegov križni put bijaše dug, beskrajno tegotan i trajao je od poroda do četrnaeste njegove godine. A na tome teškom putu nigdje nije susreo Simona Cirinejca, da mu breme boli i patnje odlakša. Snosio je strpljivo, bez stenjaja i bez žaljenja sve sam, posve sam, pa je i pod teškim teretom, spješeći svojoj četrnaestoj Golgoti i svome uskrsnuću sav izblijedio, oslabio.

Slab je i došao u svijet, slab i sitan, samo je imao krupne, kao različak tamno modre

oči s dvije svijetle crne zjenice. Te su se njegove oči osobito isticale i kasnije na njegovu blijedo žutome, mršavu i sićušnu licu.

— Ne će ostati! Mališ je i suviše slab!, rekao je liječnik, kad je jednoga dana stajao kraj kolijevke novorođenčeta i mirio očajno srce njegove majke, koja je po nekoj čudnoj nesreći željela, da joj on ostane živ. Bilo je to nekoliko dana poslije Božića, jer se eto i on rodio kao i Hrist upravo u badnje veče.

— I ne treba! Šta će nam? I onako i sami dosta teško živimo!, surovo je dobacio njegov otac, kad je liječnik izišao i kad se njih troje našlo samo kraj sitnoga božićnjeg drvca na kome je gorjela samo jedna svijeća, a nad njom lebdio od kučine izrađeni golub raširena repa i raskriljenih krila iz crvena papira.

— Ne, ne! On neka živi! On mora živjeti!, vikala je očajno žena i nadvila se nad dijete, kao da ga brani ispred opasne zvijeri.

— A tko će ga hraniti? Jedva . . .

— Ja, eto ja! Ne brini se za nj!, nije mu dala da doreče; naglo se ispravila i zagledala razdraženim pogledom u krvave oči muževe.

— A ja?, zaljuljao se on kao da izmiče.

— Ti . . . Ti, pij dalje! Razumiješ?!

No jedva je to sva zaduhana izgovorila, udari je on teškom šakom po licu i ona zaglavinja i zgruda se kraj kolijevke. A kad se prizvala k svijesti u sobi više nije bilo njega. Bilo je samo njih dvoje; ona bijedna, zaplakana i ono sitno njeno i bolešljivo dijete za čiji je život toliko strepila.

— Mili moj golube! Moraš da živiš, ja hoću da živiš!, šaputala je do kolijevke i krupnim suzama u sjetnim očima, uzdižući mršave ruke prema svjećici, što je upravo dršćućim plamenom dogorjevala na božićnjem drvcu, vruće se molila za život slabunjavoga djeteta u kolijevci.

I njena se vruća želja ispunila. On je ostao. Dospio je da se krsti Dali mu pače ime Jožica, pa je poslije nekoga vremena počeo da se na taj zov, kojim ga je majka tako mekano i pobožno milovala, razgledava u prostoru i otkreće glavu prema onoj strani otkud mu je glas dolazio. Ponešto počeo se s vremenom na njegovim blijedim obrazićima prelijevati i neki svileno mekani smiješak. Uopće, on se stao sve više snalaziti u svemu, što ga okružavalo. Počeo je i tepati, pa i govoriti, i to je bilo sve. Inače je mogao micati rukama slabo, a nogama nikako. Živio je i živio i mijenjao svoj položaj samo onda, kad bi mu ga promijenila majka. Inače se i onako nitko nije oko njega brinuo.

Otac se preselio u drugi svijet kad je Jožici bilo devet godina. Doniješe ga neki nepoznati ljudi svega ogrezla u krvi i čvrsto zatvorenih očiju. Majka je blijeda, nijema i ukočena stajala kraj Jožičina kreveta i skrivajući ispred djeteta strašan prizor tupo i zaplašeno gledala ispred sebe.

— Gdje ga nađoste? Što se to dogodilo?, čuo je Jožica kako majka napokon nakon duge šutnje i sporoga snalaženja u strašnome času upitala ljude, koji su oca položili na visok krevet pun perinja. Teško njegovo tijelo gotovo je posvema uronulo u mekane blazine.

— Ubili ga za tučnjave u krčmi!, glasio je prigušen odgovor.

— Uhu! Uh-u!, uhuknula je i jauknula mati Jožičina, i poljuljala se u nogama kao da ju je tkogod teško udario ispod gležanja. Duboko je pao mrak po selu i uvukao se u kutove sobe u kojoj je ležao na jednome krevetu uzeti devetogodišnji Jožica, a na jednome opet njegov mrtvi otac. Do njega je o Svijećnici blagoslovena voštanica gorjela sumorno žućkastim svijetlom. Ono je dršćući padalo na ukočeno lice mrtvaca i Jožičinu majku, koja je kraj mrtvačeva kreveta sjedila sva kao uronula u sebe i nepomično, ukočeno gledala u raspelo, te su ga dvije mrtve ruke saplele među zelenkasto požućele prste.

Odonda su dalje kao i dotada prolazili dani, mjeseci i godine. Jedino psovke i svađe u njihovoj kući, koje su dotada učestavale između pijanoga Jožičinog oca i tužne njegove majke, posve su nestale. Zamijenio ih stalno majčin mekani glas i majčino milovanje, koje nije ni za čas izblijedilo ili popustilo prema ubogome bolesniku.

— Jožica?!

— Što je majčice?, otkrenuo se on prema majci glavom i pogledao je velikim očima.

— Hoćemo li malo k prozoru?

— Hajdemo, hajdemo!, razvukao bi se po njegovu blijedome i mršavome licu svileno mekani smiješak, a rukama bi jedva nešto poviše kreveta zalomio, kao da bi htio tim kljastim udima zagrliti dragu hraniteljicu. A ona bi ga onda oprezno poduhvatila ispod obaju pazuha, podigla uvis, nekim bolnim pogledom prešla čitavo njegovo mršavo tijelo, koje je u njenim rukama visjelo kao komad prevehloga, odležanog tijesta, pa bi ga, uzdahnuvši krišom i ispunivši oči suzama, umotala u debeo vuneni rubac i pritisnula uz prsi.

— Kako je, majčice, vani lijepo!

— Je li, sunce sja!?

— Jest, gle ono je palo i po meni!, radovao se Jožica, kad bi ga majka namjestila tako kraj prozora. da je naračasti sjaj sunčana svijetla pao po njegovu blijedome licu i vunenome rupcu.

— Majčice, zašto ja ne mogu da ulovim to svijetlo?

— Ono se, sinko, ne može uloviti!

— Kako ne može?

— Ne može, gledaj! I ja ga ne mogu uloviti!, i pri tom je ona svoj široki dlan pružila prema sunčanome svijetlu, pustila da joj ono padne po čitavoj širini ruke, onda dlan ubrzo stisnula u pest i naglo povukla ruku u sjenu.

— Ha, ti si ulovila sunca!, radovao se Jožica i rukama zamahivao jedva primjetljivo; nešto kao kad ptić hoće da zamahne polomljenim krilima, koja ga više ne nose u visine.

— Nijesam! Ti se sinko varaš!

— Jesi majčice, jesi! Ja sam dobro vidio! Imaš ga u šaci!

— Gdje? Je li ovdje?!, nasmijala se mati i u sjeni ponovo ispružila dlan taman i bez svijetla.

— Nije! Nije ovdje!, zamišljeno, gotovo je razočarano potvrdio Jožica.

— Majčice! Reci, zašto ja ne mogu bez tvoje pomoći dići ruke prema suncu?

— Slab si još, veoma slab, pa ti pri tome moram pomagati?

— Zar sva djeca tako?

— Sva!, slagala je ona, a licem joj se razvukla bol.

— Sva, veliš?! A zašto nije tako kod susjedove Marice? Vidiš, ona je manja od mene, pa opet može me rukama da dohvati u krevetu, može da tebe podraga po licu, a ja sve to ne mogu!?, turobno je nastavio Jožica.

— Gledaj, dijete, šarena leptira!, skrenula je ona naglo razgovor.

— Gdje?

— Eno, šaren, divan leptir! Sad je ušao u voćnjak!

— Ne vidim ga, majčice!

— Sad se izgubio među voćkama. I ja ga više ne vidim!, nasmijala se i živo poljubila Jožicu među oči.

— Čuj, majčice, Marica može i hodati, a zašto ja ne mogu da ustanem na svoje noge!?, onda je opet odjedared naglo upitao Jožica.

— I ti ćeš, Jožica, prohodati, čekaj!

— A kada?

— Doći će dan, doći, moj sinko!, uzdahnula je, a to je njeno uvjeravanje bilo tako jako, tako duboko i u njoj usječeno, da je i sama u nj vjerovala. Ona nikada, nijednim časom nije prestala vjerovati, da će njen Jožica ipak jednoga dana ozdraviti, prohodati, potrčati i ručicama dragati njene mršave obraze; hvatati šarene leptire, trgati poljsko cvijeće i plesti ga kao ostala seoska djeca u vijence, iako joj je često u duši, gledajući ga onako uzeta i bogalja, savjest ponešto predbacila njenu toliko vruću želju, da joj ostane u životu. Pa iako je u takvim časovima požalila njegov patnički život i pače mu tiho poželila smrt, opet je odmah takvo raspoloženje ugušila osobito tvrdom vjerom, da će Jožica ipak ozdraviti i biti kao ostala seoska djeca živahan i dragi dječačić, koji će i svojom ljepotom, i svojim krupnim kao različak modrim očima, pa osobitom duševnom bistrinom zadiviti čitavo selo. I u tome njenom nepromjenljivom raspoloženju; u tome sve jače i sve snažnije izgrađivanome uvjerenju, pa u takvim i sličnim razgovorima s Jožicom, odmicali su dani i dani gotovo neopaženo. Oboje naviklo na svoju sudbinu, kako već ljudi naviknu svakome dobru i zlu, s vremenom nijesu tu svoju tešku gorčinu života više

ni osjećali. Ona im je postala svakidašnjom potrebom, pa bi im bolji dani i nasmješljiviji darovi sudbine gotovo bili možda začas i neugodni.

U tome je stiglo i četrnaesto Jožičino proljeće. Sa zemlje skinula se teška zimska umornost. Seoski je potočić zažuborio hitrije i veselije. Sivi oblaci, što su toliko često skrivali dotada obzorje nad selom, nad seoskim brežuljcima i šumama iza sela iščezli su. a obzorje se presvuklo svijetlo modrom koprenom, ukrašenom sunčanim drhtajima. U seoskim voćnjacima trešnje, šljive i mandalice osule se cvjetovima kao da su na njihovim grančicama počinuli umorni leptirići. Šume, dosad gustim i sivim maglama isprepletene, prolistale su svijetlo zelenim lišćem, a lagana, pitomo uzdignuta brdašca, dosad mrtva i pusta, oživjela su travom i krotkim seoskim blagom.

Jožica je u majčinu krilu, kraj široko otvorena prozora krupnim očima kružio po svijetloj i pomlađenoj prirodi, a blijede, svilene i tanke usnice rastvorio i s nekom osobitom žeđom udisao uzduh, što je svim svojim mirisima ulazio punim zamahom u sobu. Ujedared ti svježi naleti proljetnoga jutarnjeg mirisa zadrhtaše i ispuniše se toplim zvecima. To su s tornja seoske crkvice tri krupna zvona zapjevala u sunčanu proljet otegnulu pjesmu punu mekane radosti. Majka podigne dijete, pritisne ga uza se i hitrim koracima priskoči drvenome šavolju napunjenom vodom, što je mirovao na pocrnjeloj klupi nedaleko zemljane peći. Širokim i mršavim dlanom desne ruke zagrabi vode, prijeđe namočenom rukom preko lica Jožičina, pa se onda i sama, držeći čvrsto Jožicu na lijevoj ruci, nadvije nad šavolj, umoči

ponovo mršavi dlan u vodu i njime površno ovlaži svoje koštunjave obraze.

— Zašto si, majčice, to učinila?, upitao je Jožica kad su se ponovo smirili kraj prozora.

— Sašli su ovaj čas anđeli s neba, pa ih valja da čisti dočekamo!

— A čemu i kuda su sašli?

— Na Hristov grob i da pozdrave Hrista!

— A gdje je On?

— Tri dana ležao je u grobu u našoj crkvici, a sad je uskrsnuo!

— Zar je danas Uskrs?

— Ne, uoči je Uskrsa! Danas je Velika Subota, moje dijete, pa je u taj dan prije mnogo i mnogo godina Hrist ustao iz groba!

— Onda On nije upravo sada uistinu iz groba ustao!

— Nije, mi to slavimo samo kao uspomenu!

— Pa kako je mogao ustati? Zar su ga živa zakopali?

— Umro je razapet na križu, a ustao je od mrtvih, jer je tako bilo pisano u svetim knjigama.

— A zašto ne može ustati i naš tata?

— Tata ne može! Tata nije Bog, a on je Bog!

— Aha, jest, jest, sjećam se majčice, sjećam! Je li, to je onaj Hrist, koji je toliko volio djecu i koji je kljaste ozdravljivao, slijepima vraćao vid, a nijemima govor!? To je onaj Hrist, koji je s pet hljebova nahranio tri tisuće ljudi, je li? Ti si meni o Njemu već mnogo i mnogo pripovijedala!

— Jest, sinko, onaj dobri, blagi Hrist, koji je za nas sve trpio i umro na križu!

— Daj mi, mamice, i danas nešto o njemu pripovijedaj!

I ona je slabonjavog Jožicu jače umotala u vuneni rubac i počela mu mekano pripovijedati svu povijest Hristovu od rođenja njegova do njegovih muka na Maslinskoj gori; muku križnoga puta od sudnice Pilatove do Golgote, pa do Njegove smrti i uskrsnuća Njegova.

— On je bio Bog!, završi mati svoje pričanje upravo, kad je sa seoskog tornja zvono oglasilo podne. Bijeli leptirić kupušnjak, zaletio se u sobu, plaho zalepršao nekoliko puta oko Jožičine glave i onda mu sio na koljeno. Njegova čista, bijelo žuta boja osobito se jasno odražavala na crnome vunenu rupcu.

— Gledaj majčice to je nečija duša doletjela!, dahne Jožica, koji je za čitavo vrijeme majčina pričanja, skupljen u njenu krilu kao grudica ispijene pješčane zemlje, gledao preda se i na mahove se smješkao kao da ispred sebe gleda nešto lijepa.

— Nije sinko, to je proljetni leptir! Umorio se na suncu, pa je ovamo zabludio da počine!

— Ne, ne! To je, majčice, duša Barabe!

— Kakvoga Barabe?

— Onoga, što je visio s desne strane Isusove! Onoga, kome su polomili kosti!

— Što sve ti ne smišljaš!

— Jest, jest, majčice! Ja vidim! Gledaj, kako me svojim tamnim očima, krupnim i izbuljenim gleda, jer eto i moje su kosti po-

lomljene poput njegovih! Ne taji mi majčice! Ne taji! Gledaj, on me zove! Hoće da me povede sa sobom k Njemu, ka Hristu, koji toliko voli malu djecu, a osobito takvu djecu, koja tako mnogo pate, kao ja! Gledaj samo, kako mi milo maše ticalima!

— Jožica!, kriknula je ona i učas nešto nepoznata prosijeće joj dušom.

— Ne, ne! Ja nijesam Jožica! Ja sam mali leptir, bijeli mali leptir! Ja osjećam krila, ja osjećam da ih imam! Gledaj ja letim, on me predvodi! Taj mali leptir, ta duša Barabe! Maj-maj-či-ce!, zategnu je Jožica, naglo se trgnuo u čitavome tijelu, kao da se u njemu u posljedni čas probudio sav dosada zakržljali život. Oči je široko otvorio i te krupne, modre njegove oči crnim se i naglo zamućenim zjenicama zagledale za bijelo žutim leptirom. Valjda preplašen teškim i očajnim krikom majke, digao se s vunena rupca i izgubio u sunčanome svijetlu mirišljive proljeti . . .

Po sobi se protkivao prvi ljubičasti mrak. S tornja seoske crkvice pjevala su veselu pjesmu sva tri zvona puštajući je nad selo, nad brežuljke, nad šumu da se izgubi negdje u ljubičastim sjenama proljetne sutoni. Selom je prolazila procesija. Hrist je uskrsnuo. U dugim dvoredovima seljaci i seljakinje stupali su iza barjaka i kamena jaganjca s crvenom zastavicom i punim glasom pjevali: „Kraljice neba, raduj se, aleluja, aleluja!“

A ona je do mrtvoga Jožice, prekrivenoga bijelom ponjavicom i obasutoga mirišljivo rascvjetanim grančicama trešanja i mandalica, klečala sklopljenih ruku, podigla oči prema nebu, pa je i ona šaputala:

„Kraljice neba, raduje se, aleluja, aleluja!

Kozica moje sestrice.

Ja sam se do danas sjetio već mnogih zgoda iz velikoga i mračnog dvorišta, u kome sam proživio najveći dio moje rane mladosti. Spomenuo sam se: Dušice, majstora Marka i njegove jedinice Fatime; mojega tužnog Nikoljdana; nesrećnoga Petrice Kerempuha; kobne očeve puške; moje sestre Ančice i njene rane smrti, pa mnogih drugih doživljaja iz moga djetinjstva. Sve sam to ja vama i ispripovijedao od zgode do zgode onako, kako mi je dolazilo u živo sjećanje, ali nježne pripovijesti o kozici i mojoj seki Ančici do danas još nijesam nikome kazivao. Uvijek me nešto toplo i mekano prođe dušom, kad se spomenem te kozice i te moje sestre Ančice, pa mi pričanje dolazi teško. A opet jedared moram da se odlučim! I eto, odlučih se, a vi me slušajte...

Moja je sestrica bila slabunjava i gurava. Nije ona takova došla u svijet. Sjećam se ja nje, dok je još bila zdrava, punih crvenih obraza, nasmijana, svijetlo modrih očiju kao da se u njima okupalo najdivnije vedro ljetno obzorje, a ravna poput mlada borića na sunčanoj čistini. Njena je života i njena vedra čavrljanja bila puna naša kuća i ona je bila

mala naša mezimica. Svi smo je vižlavu i brbljavu osobito voljeli, a otac nije nikada prepustio večeri, da je uzme u krilo i da se s njome zvonko i do suza proveseli. No nažalost pri tome nije ostalo. Kako bura na sunčanoj čistini uzrasli borić svojim grubim zamahom prelomi, tako je odjedared teška bolest slomila i zdravo tijelo moje sestrice. Kad se nakon dugoga bolovanja gotovo od godine dana opet pridigla iz kreveta svi smo na njoj opazili znatne promjene. Njeno se tijelo skupilo kao da ga nešto neodljivo i neodrživo teška vuče prema zemlji; lice joj je požutjelo, kao list, koji izbija negdje u dubokoj sjeni bez tračka svijetla i sunca, a njena je ranija brbljavost i živahnost posvema zamuknula. Kao da je nov čovjek upao u našu kuću.

— Naša je Ančica, čini mi se, oguravila!, čuo sam kako je jedne večeri majka turobno i prigušeno rekla ocu, dok sam ja ležao u krevetu, a Ančica već zapala u dubok san, tako potreban svima, poslije teške bolesti.

— Kako?, trgnuo se otac neugodno.

— Kad je razodjevam, opažam! Grba je još posve malena! U razvijanju, bit će, savija joj se hrptenica!

— Pa, što ćemo? To je strašno!, očajno je uzdahnu otac.

— Valja otići do liječnika! Možda još imade pomoći!

— Idem odmah sjutra!, odlučno je opazio otac.

I sjutradan uistinu odjenuše Ančicu u čiste nedjeljne haljinice, obukoše u nove lakovane cipelice, koje joj je otac kupio odmah poslije bolesti; urediše je i opremiše kao da će na prvu pričest. I začudo, ona nije ni jednom riječi pitala čemu to i kud je vode; kao da je sve to nije ni najmanje zanimalo. Do liječnika odveo ju sam otac.

— Mala, dobra moja!, tepala je Ančici u oči majčica, poljubila je, pritisnula mekano uza grudi i onda za njom i ocem gledala dugo i s mnogo, mnogo nade. Sve dok nijesu dugim hodnikom zamakli u dvorište. Ispod njenih očiju drhtale su krupne suze.

— Kud su otišli otac i Ančica?, upitam i učinim se nevješt, kad se nađosmo sami u sobi majka i ja.

— Do liječnika?

— Pošto?

— Ančica je još uvijek bolesna!, odgovorila mi majčica tako bolno, da me steglo u grlu i ja nijesam više mogao bilo samo riječ da progovorim. Čitavo je jutro prolazilo u nekome teškome iščekivanju njihova povratka.

Upravo je odbila dvanaesta na našoj uri na zidu i težak bat, sličan češeru, crn i ovješen o mjedenu lančiću, smirio se poslije dvanaestoga udarca sputivši se na niže, kad otac i Ančica uniđoše u sobu. Kroz otvoren prozor dopirala je do nas, nošena sunčanim zrakama podnevna zvonjava s gradskih crkvenih tornjeva. Majka je ispred slike Matere božje skrušeno

šaputala svoj „Pozdrav anđeoski“, Ančica se smjestila zamorena hodom na klupicu prislonjenu uza zid nedaleko njena kreveta; ja sam spremao stol, da uzmognemo odmah k ručku, jer je to bio moj svakidašnji posao, a otac je navijao uru. Krklanje mjedenoga lančića, što ga je otac s jednoga kraja povlačio prema dolje, da uzmogne na drugome kraju bat dignuti, što više, prekidalo je poput brbljanja nevidljiva kukčića tišinu, koja je časom ispunila sobu.

— Dakle?, prekinula je šutnju majka poslije kako je širokim zamasima desne ruke učinila krst.

— Liječnik je propisao steznik!, odgovorio je otac.

— Steznik!, s nekom je stravom ponovila majka.

— I on će veli, teško pomoći!, smrknuo se otac, a Ančica je na klupici sjedila nepomično i gledala unaokolo slična maloj, ranjenoj ptičici i nije čitavome ovom kratkom razgovoru ni prisluškivala; kao da se sve to i ne tiče nje.

Stezniku se teško privikavala. Kad bi joj god njime opasivali trup uvijek bi drhtala i plakala, a što je bilo najčudnije, nije samo zbog toga steznika htjela da ustaje iz kreveta. Voljela je i čitave dane leškati, na čas se samo pridizati na krevetu, negoli ustajati i dati se sapinjati u steznik.

— Pokora je to, velika pokora s tim steznikom!, uzdisala je majka uvijek, kad bi opasivala moju tužnu sestricu, a u njenu je glasu drhtala bolna samilost.

— Ančice!, jednoga je proljetnog dana, kad je sunce na pregršti darivalo novim životima i zemlju i drveće i kad su već brze laste dolijetale s crkvenih zvonika i u naše mračno dvorište, unišavši sa smiješkom u sobu otac još s praga dozivao malu patnicu.

— Tatice!, dahnula je i pridigavši se sa svoje klupice potrčala prema ocu.

— Nešto sam ti donio! Nešto za dar!

— Daj, tatice, daj! pružila je mršave ruke prema njemu.

— Dat ću, dat, ali mi obećaj, da ćeš rado nositi steznik!

— Ančica se dublje stuži i ruke joj klonu.

— Ne ćeš?

— Kad me boli!, zaplakala je.

— Naviknut ćeš; pa će prestati boljeti! No, no, reci dušice!, nutkao ju otac i prolazio joj desnom rukom lagano po svijetlo plavoj kosi. Lijevom je nešto sakrivena ispod kaputa čvrsto stiskao.

— Pa hoću, hoću!

— Gledaj!, nasmiješio se otac, sagnuo se sasvim do nje, razotkrio desnom rukom neznatno kaput, a na svijetlo božjega dana veselo proviri živa crna glavica s dva velika, riblje zelena oka. Ja sam radoznalo sa svoga mjesta ispružio naprijed glavu.

— Haj, tatica, kozica!, udarila je Ančica dlanom o dlan, živahno poskočila kao da se ujedared u nju vratilo sve ono njeno ranije veselje. Otac je posve razotkrio kaput i kao ugalj crnu kozicu postavio pred Ančicu.

— Be-e-e!, zabeketa sirota kozica uspravivši se sigurno na tanke noge i zagledavši se nestašnom bojažljivošću unaokolo.

Be-e-e!, za uzvrat zabekata šaljivo i moja sestrica, pa se pri tome unese gotovo čitavim licem, po kome se začas rascvalo lagano svijetlo rumenilo, u crnu glavu plahe, gotovo iznenađene životinje.

— Be-e-e!, i opet se oglasi kozica, pa kao uplašena poskoči nešto natrag i zaustavi se tik uz oca raširenim nogama.

— Čemu bekeće?, upita Ančica.

— To žali za majkom! Priviknut će, samo dok malo zaboravi!, protumači otac. Svi se mi okupismo oko ovih dviju sirota i sve nas mahom presvoji neka nenadana i tiha radost.

II.

Otada, izgledalo je, da se u Ančicu polagano vraćalo njeno ranije veselje i da je ona gotovo zaboravila sve, što nije bilo usko vezano uz njenu crnu kozicu s velikim ribljim očima i njezino obećanje, što ga je dala ocu, kad joj je darovao kozicu. Bez ikakva ustezanja otada je uzimala steznik, nosila ga strpljivo čitav dan, izgledalo je, zaboravljala na boli, koje joj je zadavao, što više, često je već zarana

dozivala sa svoga kreveta majčicu, da je odjene, kako bi samo mogla što prije do svoje drage kozice.

Kozici je otac učinio ležaj u uzidanoj šupljini ispod štednjaka Čitav je dan Vragolana, kako je kozicu prozvala Ančica zbog njene osobito crne boje, bila uza nju. U veče, kad bi mati upalila svijetlo, a svud se unaokolo našega stana rasprostro mrak i najposlije gusta noć, sekica bi se našla u svome krevetu, a Vragolana na svome ležaju. Imala je tu dvije stare vreće, pa slame, koju sam ja brižljivo svakidan i osobito rado iznosio na dvorište i zračio je, samo da bolje razveselim sekicu, pa opet nerado je Vragolana lijegala. Voljela bi Vragolana još dugo u noć skakutati po sobi; trčkarati oko oca i majke; njuškati i beketati oko mene, pa se prednjim nogama propinjati uz krevet Ančice, no otac to nije dopuštao. Već radi sekice, koju je dan znao izmoriti, pa joj je ran i miran počinak bio prijeko potreban. Zato je otac uveče, čim se Ančica spremila u krevet i prije negoli je s majčicom obavila svoju molitvicu, Vragolanu zatjerao u rupu, pa na otvor navalio drveni poklopac. Bio je to poklopac s neke škrinje, a otac ga donio iz radionice. Uza nj je prislanjao dva teška kamena, kako ga nestašna i nemirna Vragolana ne bi mogla da obori.

— Vragolana! Hej, Vragolana!, po svršenoj molitvi, još napola uzdignuta na krevetu, dozivala bi Ančica kozicu zagledavši se ravno

u poklopac. Vragolana se iza njega vrpoljila, a Ančica se pritom slatko smijala.

— Be-e-e!, odjedared se odazvala kozica i pritome nekoliko puta osjetljivo čelom udarila o drvo. Svakako je htjela, da iz svoga mračnog ležaja provali.

— Laku noć, Vragolana! Laku noć!

— Be-e-e! Be-e-e!, odazvala se i opet kozica, a po tom bi za čas obadvije usnule.

I jedva što je započelo prvo svitanje iza navaljenoga zabora nastajao nemir i čulo se živo šuškanje. To se probudila Vragolana, pa kroz poneki otvor, što je zijevao između gornjega ruba poklopca i lagano uvijenoga svoda šupljine ispod štednjaka, provukla je i ako s mukom svoju crnu glavicu. Velikim se ispavanim očima zagledala prema sekičinu krevetu.

Be-e-e!, zabeketala bi, pa ako joj se sekica nije odmah odazvala, njeno bi se beketanje produžilo sve življe i sve glasnije. Zamalo je ispunilo čitavu kuću, pa je — razumije se — probudilo i Ančicu. No Ančica se na svoju Vragolanu nije za to nikada naljutila.

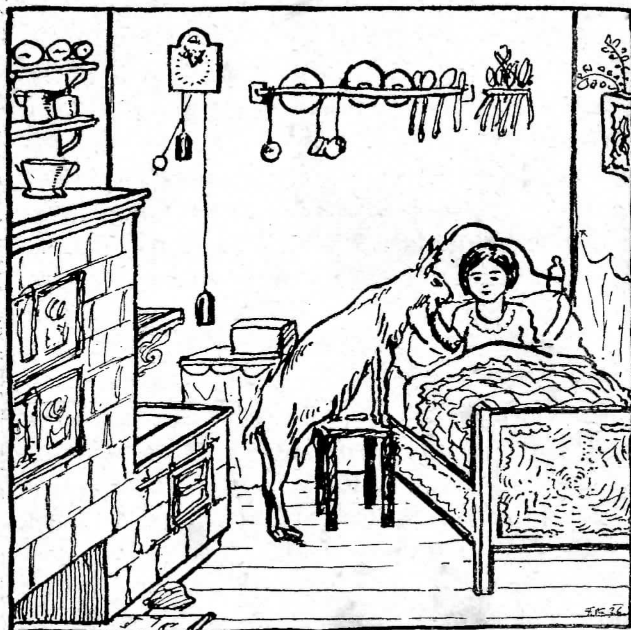
— Evo me, evo Vragolano!, kroz san i smijeh odazivala se Ančica, tarući sanene oči blijedim i slabunjavim ručicama.

— Majčice, dobra majčice, pusti Vragolanu!, zapjevala je moleći Ančica, a majka je oba teška kamena odvalila u namjeri da kozici otvori ležaj. Vragolana međutim nije čekala dok joj majka odmakne poklopac. Jedva, što je majka

nogom odgurnula oba kamena, Vragolana je snažno tvrdim čelom udarila o poklopac, srušila ga i začas se prednjim nogama popela do uzglavlja Ančičina.

— Uh, ludice jedna!, naljutila se majčica.

— Haj, kako si puna slame! Vragolano, takovu je ne mogu i ne ću primiti k sebi!,

opazila bi Ančica, a Vragolana potresla bi snažno čitavim tijelom, da su komadići slame, koji se noću ulovili njene kovrčave vune, poletjeli na sve strane.

— Još, još Vragolano! Jače, jače mala moja!

A Vragolana kao da je razumjela, što joj govori moja sestica, pa je i opet nekoliko puta zatresla čitavim tijelom.

— Tako, vidiš, tako, moja mala! Sad si mi lijepa! Sad te hoću da imam uza se!, pridigla se Ančica ponešto na krevetu, zanesla se očima u šiljastu gubicu Vragolane i stala je gladiti i dragati.

— B-e-e!, nemirno je beketala kozica i razgledavala se oko sebe na sve strane. Tražila je tim svojim velikim i bezazlenim očima našu majčicu.

— Majčice, majčice, digni mi Vragolanu!, dozivala je Ančica, a majka bi ostavljajući svoj jutarnji posao prilazila Ankičinu krevetu i nježno digla i smjestila Vragolanu u Ankičin krevet.

Često se dešavalo, da je otac već davno otišao za svojim poslom; ja sam očistio i uredio kozičin ležaj, nastro ga po koji put i friškom slamom, koju smo čuvali u pivnici ili opet drvenom strugotinom, što bi je otac ili poslao ili sam donosio iz radionice; majčica je već posvema i davno dogotovila zajutrak za sve nas; sunce se povisoko diglo i dan se posve rascvao u svome vedrome i kraljevskom sjaju, a njih dvije još su uvijek stisnute pod jorganom razgovarale. Čudan je i često smiješan bio taj njihov razgovor.

— Ti si moj mali začarani kraljević, Vragolana! Znam ja to, da si ti kraljević, samo ti ne ćeš da se odaš; ne ćeš da mi rekneš!

Je li, Vragolana! govorila je Ančica gotovo u pô smijeha, u pô zbilje.

— B-e-e!, zabeketala je Vragolana.

— Ha, vidiš, da ja imam pravo! Ti me razumiješ, ti me slušaš! Znam ja, znam, moja Vragolana, da si ti ukleti kraljević, koji je ranije nosio, ne ovako crnu, kovrčavu vunicu, nego viteška odijela urešena zlatom, biserjem i drugim dragim kamenjem; jašio bijesna konja i bio moćan i silan. Ukleli te, pa da te nitko ne prepozna, pretvorili te u kozicu, malu, nestašnu kozicu! Ali tebe ću osloboditi ja, samo reci, što mi je činiti! Reci, moja mala Vragolana!?

Pri tom je onda Ančica znala oko svoje Vragolane satkati čudne događaje, sve one mnoge i djetinjave priče o ukletim kraljevićima i njihovu oslobođavanju po dječici, po dobrim i priprostim djevojčicama, koje joj je toliko puta znala pripovijedati naša dobra majčica nesamo da je zabavi, već da joj i ublaži boli. A kozica bi je samo gledala, katkad odmahivala glavom braneći se ispred njenih zagrljaja, liznula vlažnim jezikom, pa bi se onda ujedared i u isto vrijeme po sobi razigrali izmiješano Ankičin smijeh i Vragolanino beketanje.

— Nije još tvoj dan, pa mi se ne otkrivaš!, kroz smijeh je govorila Ančica.

— Hajde, vrijeme je, da se digneš!, prilazila je onda i majčica Ankičinu krevetu, odgrnula jorgan, kozicu spustila na pod i počela odjevati Ančicu.

— Je li, majčice, moja je Vragolana pravi pravcati kraljević? Ukleše ga čarobnjaci i pretvoriše u kozicu samo da ga nitko ne prepozna!, svejednako se smijala Ančica, pače i onda, kad joj je majka oprezno opasivala steznik.

— Pa jest, jest! Ali, dijete, miruj, da te mogu odjenuti i obuti!, blago je majčica prekoravala moju sekicu.

— Gledaj, gledaj majčice, kako samo milo bulji u mene! Bit će, pojela bi me očima!, radovala se Ančica posmatrajući Vragolanu, koja se međutim i opet pored majke propela prednjim nogama o krevet i uzdignuvši ravno ispred sebe glavu, nepomično posmatrala moju sestricu.

— B-e-e!, beketala je pri tom Vragolana.

— Vragolana, Vragolana, b-e-e!, smijala Ančica podražavajući Vragolani, pa se najposlije i nas dvoje: majčica i ja od srca nasmijasmo.

Kod zajutarka Vragolana je stajala kraj sestričina stolca i mirno laptila iz duboka tanjura svoje mlijeko.

— Na, Vragolana!, nadolijevala je Ančica Vragolani iz svoje duboke šalice mlijeka u tanjur. — Jedi, jedi, da mi budeš, kad te riješim ukletve, lijep i snažan kraljević!

— Evo i malo kruha, Vragolana!, opet je začas nastavila Ančica ubacujući s visoka komadiće kruha u tanjur ispred Vragolane i smijući se od srca, kad bi crnu vunu poprskala koja krupna kap mlijeka, što bi je kruh svojim padom u tanjur odbacio uvis.

Za lijepih je i vedrih dana Ančica svoju malu Vragolanu izvodila u šetnju. Nijesu te šetnje bile daleke i ne znam kako dugačke i pune sunca. Prošetala bi se mračnim hodnikom, pa u dvorište. Tu bi u onome kutiću, u kome je uvijek padalo ponajviše sunca i u kome je po zemlji porasla trava, Ančica sjela na stolac, koji bi joj odnijela u dvorište ili majka ili opet ja. Kozica je čas oko nje skakutala, čas se zatrčala za kojom mušicom, što bi joj oko vlažne gubice ili malenih uški zujkale; čas se opet zagledala prema modrome obzorju s kojega je dolazilo sunčano svijetlo, pa bi se onda najposlije zamorena časkom spustila u travu kraj Ančice, zatvorila crne vjeđe i učinila se da spava.

Sekica bi joj onda iglicom ovješenom o konac draškala čas po jednoj, čas po drugoj uški i od srca se nasmijala trzanju, što ga je činila Vragolana uškama kao da se ispred nečega brani.

— Vragolana, Vragolana, evo ti zvončić! jednoga joj dana Ančica sjedeći tako na svome stolcu podignula glavu, pa joj oko vrata svezala široku vrvcu, na kojoj je bilo ovješeno zvonce.

— Potrči Vragolano, hajde, potrči!, gurnula ju je od sebe lagano i potjerala po dvorištu, pa je njen zvončić ispod vrata zveckao kao da negdje izdaleka udaraju dukati o kamen.

— Mila moja, kako ti lijepo pristaje! I kad opet postaneš kraljević ovo će nas zvonce pratiti na vjenčanje! Je li, Vragolano!, smijala se Ančica stiščući toplo i srećno u krilo glavicu svoje male kozice.

— Be-e-e!, beketala je vragolana i propinjala se samo da što više utone sestrici u šarene haljinice. Obadvije bile su tako srećne, mnogo i veoma srećne. I svi smo se mi pri tome osobito radovali.

Onda je, jednoga dana iznenadno i neočekivano navalilo zlo, koje je sve nas rasplakalo, a Ančicu ponovo bacilo u njenu staru tugu i šutnju.

III.

Iza vedre proljetne noći pune hladnoga svijetla mjesečeva i zvijezda na tamnome obzorju, izronuo je iz mraka vedar dan. Posljednji je blijedi lik punoga mjeseca polagano i turobno uzmicao ispred sunca, koje se naglo dizalo nad grad i njegovu jutarnju buku, kad su u naše dvorište unišli pokrivači krovova. Došli su da učine potrebne opravke, jer je krov bio trošan i propuštao kišu.

Radnici su u dvorište dovukli kolica puna crvenih novih crijepova, a dvijema drvenim letvama označili i prostor, u koji je, dok oni rade, opasno ulaziti. Da se letve laglje zapaze, ovjesili su o svaku drven križ, oličen živom crvenom bojom.

Ančica je izišla negdje oko desete ure po svome običaju sa svojom Vragolanom u šetnju.

Dakako do sunčanoga kutića u dvorištu. Vragolana je skakutala čas ispred sestrice, čas joj opet poskakujući slijedila koracima. Zvonce ovješeno o njenu vratu svejednako je zveckalo kao da pjevuca neku nestašno vedru pjesmicu.

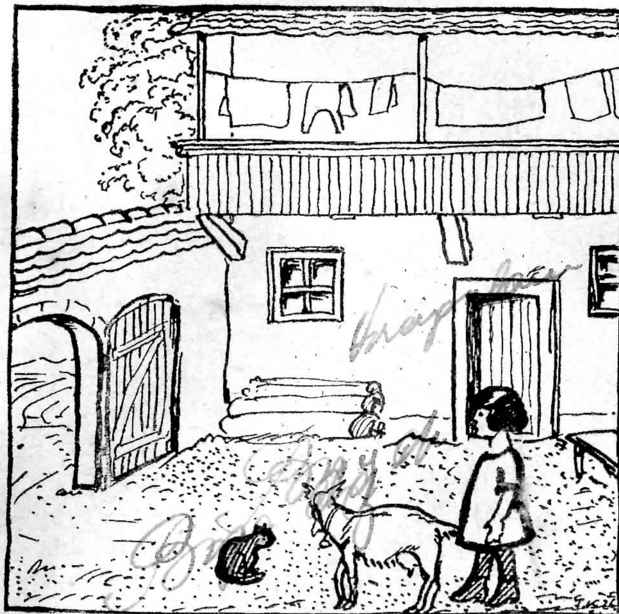
— Tako, Ančice, tako! Ovdje se lijepo smjesti! Kad me ustrebaš štogod, zovni!, blago je rekla majčica, koja je čitavim putem išla uza Ančicu i nosila joj onu klupicu, što je u sobi stajala nedaleko njena kreveta.

A kad je majčica zamakla u hodnik i Ančica uz Vragolanu ostala sama u dvorištu, odjedared se ispred nje nađe golem siv mačak. Stari gost u našemu dvorištu, i dobar znanac moje sestrice i njene Vragolane. Nijesu se oni ovo prvi puta vidjeli. Često je on i ranije dolazio k mojoj sestrici i Vragolani. U početku Vragolana plašila se mačka, no malo po malo s vremenom mu posve obikla, upravo ga zavoljela. Znala se s njime, ležeći jedno drugome uporedo pokraj Ančice, sunčati, onda živahno i obijesno poskakivati, valjuškati se po travi tako smiješno i dražesno, da se Ančica od srca dugo i dugo smijala. Nije dakle mačak bio nov gost u njihovu društvu.

Našavši se iznenadno ispred Ančice skupi se sav kao u klupku, onda se naglo ispruži, protegne i zakačivši se kandžama lijeve prednje noge o njenu haljinu, podiže glavu, pogleda je i zamijaukne.

— Što je macane, dobri naš macane?, sagne se nešto naprijed Ančica i pođe rukama

po mekanoj, pahuljasto uz tijelo prilegloj njegovoj dlaci. Mačak podigne nešto rep, ogleda se, pa spazivši Vragolanu, gdje nedaleko njega griska travu, potrči do nje. Dadoše se odmah u igru. Vragolana uspravi se, zaljulja, pa veselo poskoči u vis. Macan se u isti čas baci poleđice, uzdigne noge u vis, potom ih podvuče

uz tijelo i pusti, da ga Vragolana gubicom valjuška po travi. Onda opet naglo ispruži noge, pa se prednjima ulovi Vragolani o vrat. Vragolana poskoči naprijed, poskoči natrag, onda u stranu, strese glavom kao da se želi riješiti svoga tereta, a onda i sama legne u

travu. Nastaje čas međusobno nadmetanje, valjanje, rvenje, pa radosno mijaukanje i beketanje. Ančica se smijala još dugo poslije kako su se obadvije životinjice smirile pruživši se po travi do sestričnih nogu.

Onda se odjedared macan trgne, skoči i zagleda ravno preda se. Vragolana, spremna vazda za igru i šalu, poskoči također i zagleda se u macana; kao da čeka navalu. Macanu međutim nije bilo do igre. Učini nekoliko lukavih koraka naprijed, pa se onda pusti na zemlju tako, da se gotovo nije moglo razabrati, je li to grumen zemlje ili životinja. Dosta daleko ispred njega u prostoru, koji letvama označiše pokrivači krova, šetao se poveći parcov. Macan je oprezno puzao naprijed, šumao se sasvim po zemlji, kako mu ne bi plijen izmakao, a Vragolana slijedila ga i ne sluteći čemu on tako sporo i oprezno kreće naprijed. Njeno je sitno zvonce sve više na sebe svraćalo pažnju parcova, što mu se mačak više približavao. Odjedared se parcov zaustavi, pogleda Vragolanu kao da joj se čudi, no onda naglo skupi uške u kratak vrat i dade se u bijeg. Macan osjetivši da ga je parcov opazio, naglo promijeni položaj i skoči za sivom dugorepom životinjom. Vragolana, uvjerena valjda, da je macanu do igre, zatrča se za njim, no kad opazi, gdje je macan oštrim zubima parcovu, kojega je ona u ostalom istom prvi puta vidjela u životu, zagrizao upravo u šiju i počeo njime tresti na sve strane, skameni se i poče od straha da dršće.

— Vragolano, Vragolano, natrag! Bježi moja dobra Vragolano!, počela je u to vikati Ančica i potrčala je prema kozici. Vragolana, obuzeta golemim strahom, drhtala je i ne maknuvši se s mjesta i ne čuvši dozivanje moje sestrice, zagledala se samo zbunjeno u svijetao dan.

— Vragolano!, vriskala je moja sestrica, ali sve je bilo prekasno. Težak crijep, što se omaknuo s krova i padao upravo nad Vragolanom, naglo se sruši na nju i udari je siroticu u lijevo oko. Uboga životinjica zaglavinja i pade. Iz oka i rasječena čela poteče joj krv, desno joj oko zatitra kao da posljednji put pozdravlja moju sestricu, koja je uz vrisak i plač pala do nje, pa se onda ispruži bez života po zemlji.

— Dobra moja, draga Vragolano!, vriskala je moja sestrica nad uginulom životinjom i jedva je od nje otkinusmo majka i ja. U našoj kući je ponovo zavladala žalost. Sve probuđene radosti ponovo su ugasnule u duši Ančice. Steznik više nije htjela da nosi. I čemu? Sirotici i onako nije ništa pomogao, niti joj je poslije više dugo trebao.

SADRŽAJ:

